

Volkscultuur Magazine

A man with a mustache, wearing a black leather motorcycle jacket and a black helmet with goggles, is sitting on a motorcycle. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The motorcycle's chrome handlebars and mirrors are visible in the foreground. The background shows a residential street with a brick house, green bushes, and a metal fence under a clear sky.

Verleden van
Nederland

Religie en
Humor

Oer Hollands

Koninklijk
Oudheid-
kundig
Genootschap

Jaargang 3, nr 3
najaar 2008
www.volkscultuur.nl

Inhoud

4 Godsdienst is een serieuze zaak, die raakt aan wat mensen als heilig ervaren. Dat bleek wel uit de reactie op enkele Deense cartoons waarin de profeet Mohammed figureerde. Toch worden er in alle culturen grapjes gemaakt over godsdienst.

8 Over de nationale identiteit wordt de laatste jaren veel geschreven. Atlas van Stolk is in de collectie gedoken op zoek naar afbeeldingen die hiernaar verwijzen. Met andere woorden: welke beelden typeren of symboliseren het Nederlands eigene?

12 Het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap bestaat dit jaar 150 jaar. Het is opgericht in een tijd dat er nog geen monumentenzorg bestond en veel kunstwerken naar het buitenland verdwenen. Het KOG wilde zich inzetten om om de geschiedenis en kunst van Nederland te behouden.

18 Dit najaar gaat een multimedialproject van start – bestaande uit een televisieserie, boek en onderwijs videoclips – over de geschiedenis van Nederland. Doel van dit megaproject is om het historisch bewustzijn van alle Nederlanders te versterken.

- 3 Jaar van de Tradities
- 4 Religie en Humor
- 8 Oer-Hollands: waar Nederlanders zich mee identificeren
- 12 Jubileum Koninklijk Oudheidkundig Genootschap
- 16 Alledaagse dingen
- 18 Verleden van Nederland
- 21 Driedimensionale film over Groningen
- 23 Geslaagd gildepject voor de jeugd
- 24 Geelgieters verhalen in Joure
- 26 Orakelen en eten in Twente
- 28 Liefde in oorlogstijd in Groesbeek
- 29 Palimpsest van muziek in Rasa
- 32 Sproeten op je huid
- 33 Mariadevotie in Noord-Holland
- 36 Vergeet me niet in Dordrecht

Jaar van de Tradities

Op zaterdag 1 november wordt het Jaar van de Tradities geopend door Koningin Beatrix. Ik ben heel blij met dit hoge bezoek. Het toont aan dat het belang van volkscultuur ook in hogere kringen wordt ingezien.

Tijdens de opening van het Jaar van de Tradities maken wij ook de honderd belangrijke tradities bekend. Een jaar lang gaven mensen hun belangrijkste tradities aan ons door. De honderd meest genoemde tradities gaan wij nu verder uitwerken om ze op het einde van het Jaar van de Tradities in boekvorm uit te kunnen geven.

Op 1 november worden ook de twee eerste delen van de nieuwe 35-delige reeks *het Alledaagse leven* uitgereikt. Deze reeks boekjes geven wij ter gelegenheid van het Jaar van de Tradities uit met Waanders Uitgevers. Elke twee weken verschijnt een nummer. De eerste twee nummers gaan over Typisch Nederlands en Sinterklaas.

Alledaags leven

De afgelopen maanden heb ik vaak moeten uitleggen wat volkscultuur is. Eigenlijk is dat heel bijzonder voor iets dat zo gewoon is en waar zo veel mensen mee bezig zijn. Volkscultuur gaat over het alledaags leven en alledaagse dingen. En het is bij volkscultuur net als bij alledaagse dingen: je denkt er niet bij na totdat je het nodig hebt. En dat is nu het geval. De politiek is op zoek naar identiteit en sociale cohesie. Volkscultuur kan daar een bijdrage aan leveren. Vandaar dat het nu één van de drie speerpunten is van het cultuurbeleid. Voor veel overheden en instellingen is het een nieuw beleidsterrein.

De kracht van volkscultuur is dat het voor iedereen herkenbaar is. Niets is zo gemakkelijk uit te leggen als volkscultuur. Ik merk het altijd tijdens mijn lezingen. Over welk aspect uit de volkscultuur het ook gaat, mensen hebben hun eigen ervaringen en willen die graag delen met anderen. Een ander voordeel van volkscultuur is dat je volkscultuur op verschillende manieren kunt beoefenen en op veel plekken kunt presenteren.

Beleid

Maar hoe vertaal je het 'gewone' van volkscultuur nu naar beleid? Wij vragen niet om subsidie voor al die tradities en rituelen. Sinterklaas en het suikerfeest worden toch wel gevierd. Volkscultuur heeft een eigen leven en verandert met de tijd mee. Daar hoeven wij niets aan te doen. Het gaat niet om

het in stand houden, maar om de culturele dynamiek inzichtelijk te maken en om te laten zien dat volkscultuur een eigen zelfstandig veld is dat zich beweegt tussen cultuur, erfgoed en kunst.

Doel van het Jaar van de Tradities

Eén van de grootste uitdagingen vind ik dat wij het komend jaar met zijn allen de rijkdom van de tradities en rituelen in Nederland zichtbaar maken en het verhaal er achter vertellen. Op het einde van het Jaar van de Tradities moeten wij daar heel ver mee zijn. Met uw hulp moet dat lukken.

Om de kennis over deze tradities toegankelijk te maken voor een breed publiek zijn innovatieve projecten nodig. Ik hoop dat het nieuwe Cultuurparticipatiefonds een groot aantal van deze projecten gaat subsidiëren. Ook provincies en gemeenten krijgen geld om te besteden aan volkscultuur. Belangrijk is dat u deze nieuwe kans grijpt. Kunst kan bij innovatieve projecten een steun zijn. Maar daarbij wil ik wel benadrukken dat volkscultuur meer is dan een inspiratiebron voor kunst. Volkscultuur is pas volkscultuur als het een onderdeel is van de eigen culturele identiteit.

Daarnaast hoop ik dat het fundament van volkscultuur de komende jaren verstevigd wordt, te beginnen met de organisaties die daar traditioneel mee bezig zijn. Door u de gelegenheid te geven om uw organisatie te professionaliseren en te verstevigen, kunnen wij de bestaande kennis en ervaring gebruiken om volkscultuur optimaal in te zetten voor cultuurparticipatie.

Culturele identiteit

Het doel van het nieuwe fonds is om iedereen op termijn bij cultuur en kunst te betrekken. Volkscultuur heeft daarvoor de potentie. Juist de koppeling van cultuurparticipatie aan culturele identiteit biedt ongekende mogelijkheden. Volkscultuur ligt mensen aan het hart. Met volkscultuur kun je alle mensen – of ze nu wel of niet van kunst en cultuur houden – interesseren. In het Jaar van de Tradities gaan wij dat met zijn allen laten zien!

Joke Stouwen

Popes, 2008
Was, kaarsenpitten,
licht, film
Collectie kunstenaar
Foto: Camille
Meeussen

Religie en humor

Van 3 oktober tot en met 15 maart presenteert Museumpark Orientalis de tentoonstelling Religie en humor. Deze tentoonstelling gaat over de relatie tussen humor en religie, toegevoegd op jodendom, christendom en islam. Valt er nog te lachen met godsdienst en religie in Nederland?

Godsdienst in een serieuze zaak, die raakt aan wat mensen als heilig ervaren. Het is dan ook ongepast om er grappen over te maken. Dergelijke grappen worden al snel opgevat als respectloos en soms als godslasterlijk. Je kwetst er mensen mee en kunt het daarom maar beter laten. Niet alleen grappen over joden en christenen zijn ongepast, de islam ligt misschien nog veel gevoeliger. Dat bleek wel uit de heftige reactie die enkele Deen-

se cartoons opriepen waarin nadrukkelijk de profeet Mohammed figureerde. Omdat de profeet niet mag worden afgebeeld, ging de bevolking in diverse Arabische landen de straat op. Religieuze leiders pleitten voor een economische boycot van Denemarken. De Iraanse president Ahmadinejad organiseerde als tegenwicht een tentoonstelling met antisemitische cartoons. Hij wilde ermee laten zien dat 'onze beelden minstens zo heilig zijn als die van jullie'. Godsdienst en humor lijken elkaar niet te verdragen, het is op zijn minst een ongemakkelijk paar. Dat er wel wat meer over te zeggen is, blijkt uit de tentoonstelling in de Heilig Landstichting (nabij Nijmegen). Museumpark Orientalis wil met deze expositie via nieuwe invalshoeken een bijdrage leveren aan het maatschappelijk debat in Nederland.

Tekst
Albert van der Zeijden

De zeven hoofdzonden

Uitgangspunt van de tentoonstelling vormen de zeven hoofdzonden, die in enkele van de grote religies een rol spelen: hoogmoed, gierigheid, onkuisheid, afgunst, gulzigheid, woede en gemakzucht. Het zijn allemaal dingen die je als gelovige moet zien te vermijden. Het betreft, met andere woorden, gedragsvoorschriften. We bevinden ons hier in het domein van de moraliteit, die zozeer bepaald is door godsdienstige waarden en normen. Vanuit de kerken wordt daar geenszins lichtvaardig over gedacht. Dat de last van de zonde zwaar op je kan drukken, weten protestanten maar al te goed. Katholieken hadden tenminste nog de uitlaatklep van de biecht. En van de humor.

Relativeren

Een goed voorbeeld is de Mariakalender, een dagscheurkalender die al meer dan vijftig jaar een vaste verschijning is in veel katholieke huishoudens. Op de kalenderblaadjes wordt dagelijks op het voorblad een heilige herdacht, in samenhang met een godsdienstige spreuk. Ook op de achterzijde is soms een religieuze tekst afgedrukt maar vaker nog een grap of een mop. Het mopje op de achterzijde van 29 september van dit jaar luidt bijvoorbeeld:

Een leerkracht van de zondagschool vroeg aan de kleine kinderen, toen ze onderweg waren naar de kerk: 'Weten jullie waarom je rustig moet zijn in de kerk?' Een klein helder meisje antwoordde: 'Omdat daar mensen slapen.'

Dergelijke grappjes komen in alle grote godsdiensten voor. Zoals blijkt uit het volgende mopje, getiteld 'De oproep tot gebed'.

Net op het moment dat vanaf de minaret de oproep tot gebed werd uitgesproken, zagen de dorpelingen Hodja hard weggrennen van de moskee. Iemand schreeuwde naar hem: 'Hodja, waar ga je naartoe?' Hodja schreeuwde terug: 'Dat was de luidste en meest doordringende oproep die ik ooit gehoord heb. Ik ga nu uitzoeken hoe ver van de moskee je de oproep nog kunt horen.'

Net zoals de zondagsheiliging een plicht is voor elke katholiek dient elke moslim te voldoen aan de oproep tot gebed. Maar er

'Nederland anno 2007' door Ruben Oppenheimer

bij tijd en wijle een grapje over maken, moet toch ook kunnen. Humor is dan, zoals het in de tentoonstelling wordt genoemd, een vorm van 'stoom afblazen' of, om het wat deftiger te zeggen, een manier om ernstige zaken te relativeren.

Nasreddin Hodja

Het mopje over Hodja is afkomstig uit de grote, populaire verzameling volksverhalen over Nasreddin Hodja. Nasreddin (ook wel gespeld als Nasroeddin) is in het hele Midden-Oosten een populaire held, waarmee heel wat moslims zich identificeren. Nasreddin leefde naar verluidt in het dertiende-eeuwse Turkije en was de zoon van de imam van de plaatselijke moskee. De verzameling anekdoten over de goedmoedige, soms wat simpel ogende Nasreddin getuigen van een diepe levenswijsheid maar ook van een behoorlijke dosis zelfspot, waarbij ook de religieuze gezagsdragers op milde wijze op de hak konden worden genomen. Zoals bijvoorbeeld in het volgende grapje:

Een groepje religieuze leiders kwam bij elkaar voor een vergadering. Omdat ze eigenlijk niets te doen hadden, begonnen ze wat te leuteren. Uiteindelijk besloten ze een discussie te voeren over een bepaald onderwerp. Eén van hen vroeg: 'Moet je in een begrafenistoet aan de rechterkant van de kist lopen? De groep was onmiddellijk verdeeld in twee kampen en de ene helft riep: 'Nee, niet aan de rechter-, maar aan de linkerkant! Ze kwamen er ook na eindeloos discuss-

siëren niet uit. Op dat moment kwam Hodja voorbij, ze hielden hem aan en vroegen hem om zijn mening. Hodja lachte en zei: 'Dat maakt toch niet uit, als je maar zorgt dat je er niet in ligt.'

Het grapje doet enigszins denken aan de eindeloze discussies in protestantse kring over ogenschijnlijk triviale zaken, die het begin kunnen zijn van de vorming van een nieuw kerkgenootschap.

Kuisheid

Heel veel moppen en grapjes gaan over seksualiteit. Het is vooral hier dat het spanningsveld tussen leer en praktijk op de voorgrond treedt. De leer is streng, maar zoals in de bijbel al staat, 'het vlees is zwak'. Een typisch Rooms grapje over het kuisheidsideaal is het volgende:

Humor is tijd- en plaats gebonden.

Een conservatieve pastoor heeft een gesprek met de koster, die graag op een goed blaadje staat bij de pastoor. De pastoor zegt: 'Al die vuile liedjes op de radio, zo van: ik zie je graag, I love you. Ze zouden dat moeten verbieden.' Waarop de koster antwoordt: 'Weg met de radio!' 'En op televisie,' vervolgt de pastoor, 'al die vuile films die ze tonen, dat is niet goed voor de mensen.' Waarop de koster zegt: 'Weg met de televisie!' 'En dan 's zomers op het strand, al die meisjes met die lapjes aan.' Waarop de koster roept: 'Weg met de lapjes!'

Een dergelijke relativering van de kuisheid zit ook in het bekende Roomse spreekwoord: 'Zij is de zonde waard, al stond de Paus van Rome ernaast te janken.'

Door moslims wordt het ongezien met elkaar in het huwelijk treden vaak op de hak genomen.

Ook voor een blinde man wordt een vrouw gevonden. Hij huldigt het Midden-Oosten schoonheidsideaal en zijn vrienden hebben een mollige dame voor hem gevonden. Om hem toch een idee te geven met wie hij trouwt mag hij zijn toekomstige vrouw eenmalig vóór

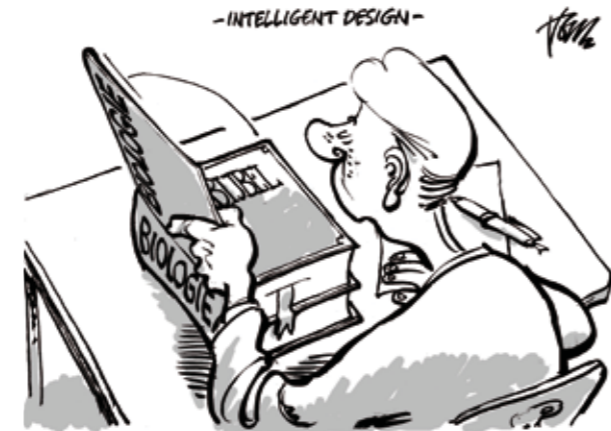
het huwelijk omhelzen. Terwijl hij wanhopig zijn handen bij elkaar probeert te brengen zegt de blinde bruidegom: 'Is dit nog steeds allemaal Fatima?'

Tijd- en plaatsgebonden

Het is één van de stellingen van de tentoonstelling dat humor tijd- en plaatsgebonden is. Wat voor de één grappig is, hoeft dat voor de ander niet altijd te zijn en kan soms zelfs kwetsend zijn. Humor kan ook een stigmatiserende functie hebben, waar vanuit een gevoel van superioriteit een als minderwaardig beschouwde bevolkingsgroep in een kwaad daglicht wordt gesteld. Dat ook daarop weer met humor gereageerd kan worden, blijkt uit de volgende Joodse Witz:

Meneer Cohen zit op een bankje en leest een rechtse en anti-joodse krant. Opvallend zichtbaar is een artikel met een antisemitische kop. Cohens beste vriend, meneer Polak, loopt langs, ziet het artikel en stopt geschrokken. Polak: 'Wat zie ik nou? Die krant kan je toch niet gaan lezen, lees het 'Nieuw Israëlitisch Weekblad'. Dan weet je genoeg!'

Cohen: 'Die staat vol met verhalen over antisemitisme, problemen in Israël, problemen in de Joodse Kille (gemeente). Ik lees liever goed nieuws. In deze krant staat dat de joden al het geld bezitten, dat ze alle banken in handen hebben, dat ze de media controleren, dat de joden in Hollywood de dienst uitmaken. Allemaal goed nieuws!'

'Intelligent Design' cartoon door Tom Janssen

Cartoon van Peter de Wit
Uit: Burka Babes, 2007
Collectie cartoonist

Reformatie

Het in een kwaad daglicht stellen van andere bevolkingsgroepen is zo oud als de weg naar Rome. Tijdens de grote Europese religieoorlogen in de zestiende en zeventiende eeuw maakten de katholieken en protestanten over en weer heel veel stigmatiserende grappen, waarbij de paus steevast werd voorgesteld als duivel en Luther vaak werd afgebeeld als overspelige monnik. Humor wordt dan gebruikt om op een kwetsende manier de tegenpartij een lesje te leren. Dergelijke humor komt nog steeds voor, als is de tegenstelling die tussen het joods-christelijke westen en de islam. De humor hoeft niet altijd kwetsend bedoeld te zijn. Humor kan ook als functie hebben om bepaalde angsten te bezweren, bijvoorbeeld de angst voor het terrorisme.

Iets van de tijds- en plaatsgebondenheid van humor blijkt uit de volgende, Amerikaanse grap:

Een man wandelt in het Central Park in New York. Plotseling ziet hij dat een klein meisje wordt gegrepen door een gigantische pit bull. Hij rent erop af en begint te vechten met de hond. Hij slaagt erin de hond te doden en daarmee het leven van het meisje te redden. Een politieagent, die het allemaal gezien had, komt op hem af en zegt: 'Je bent een held! Morgen zal iedereen in de krant kunnen lezen hoe een moedige New Yorker het leven redde van een klein meisje die werd aangevallen door een pit bull.' De man zegt: 'Maar ik ben geen New Yorker!' De politieagent: 'Oh, maar dan zullen de kranten zeggen: moedige Amerikaan redt het leven van een klein meisje.' De man: 'Maar ik ben geen Amerikaan maar een Saudi!' De volgende dag openen de kranten met het volgende

bericht: 'Islamitische extremist vermoordt een onschuldige Amerikaanse hond.'

Door de toegenomen interreligieuze contacten in de wereld is de context van religieuze humor ingrijpend veranderd. De humor speelt zich niet langer af in min of meer homogene culturen, maar in een complex spanningsveld van naast elkaar levende religieuze groeperingen. De veranderende context zorgt ook voor andere grappen, zoals bijvoorbeeld de volgende, waarin de plurale, multi-etnische samenleving impliciet een belangrijke rol speelt:

De meester in de klas vraagt aan Ahmet wat het beroep van zijn vader is. Ahmet antwoordt: 'Hij is paaldanser in een homobar.' De klas staart hem verbijsterd aan. Ahmet duikt nog wat verder in zijn kraag, maar blijft bij zijn verhaal. Als ze de klas uitlopen vraagt zijn vriendje: 'Waarom zei je dat nou?' Ahmet antwoordt: 'Moet ik soms vertellen dat-ie imam is?'

Humor heeft een functie naar binnen toe, maar ook een functie naar buiten. Binnen de eigen bevolkingsgroep heeft het de functie het spanningsveld te dichten tussen de religieuze voorschriften en de geleefde praktijk. Naar andere religieuze groeperingen kan humor de spanningen bezweren die zo onlosmakelijk verbonden zijn geraakt met de in godsdienstig opzicht plurale Nederlandse samenleving. ▶

Meer informatie: www.museumparkorientalis.nl
Abdulwahid van Bommel, Valt er nog wat te lachen met die moslims (Amsterdam 2007)

Oer-Hollands: waar Nederlanders zich mee identificeren

Naar aanleiding van een toespraak van Prinses Máxima bij de verschijning van het rapport *Identificatie met Nederland* organiseerde de Atlas van Stolk de tentoonstelling 'Oer-Hollands/Typically Dutch'. Het is een tentoonstelling met een knipoog, waarin het typisch eigene van Nederland verkend wordt en ook gekeken wordt hoe in het buitenland tegen 'ons' wordt aangekeken.

Over (nationale) identiteit wordt de laatste jaren veel geschreven. In samenhang met het integratievraagstuk is identiteit zelfs een politiek onderwerp geworden. Het kabinet zegt zeer te ijveren voor integratie en sociale samenhang. Nieuwkomers dienen zich te integreren in de Nederlandse samenleving. Daarvoor dien je kennis te hebben van de Nederlandse cultuur. Maar wat moet je nu precies weten om als Nederlander te kunnen functioneren? Waarin schuilt, met andere woorden, het typisch eigene van de Nederlandse cultuur?

Dé Nederlander bestaat niet?

Dat het onderwerp geenszins onschuldig is, bleek uit de heftige reacties op de presentatie van het lijvige onderzoeksrapport van de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid, getiteld *Identificatie met Nederland*.

Prinses Máxima hield bij de presentatie ervan een toespraak, waarin ze aangaf dat haar zoektocht naar de Nederlandse identiteit zeven jaar geleden was begonnen, maar dat ze in al die jaren nog niet zoiets had gevonden als 'de' Nederlandse identiteit. De toespraak riep, onverwachts, heel veel negatieve reacties op. Critici dachten dat Máxima bedoeld had te zeggen dat de Nederlandse identiteit niet bestond. Wat ze in feite had gezegd was dat de Nederlandse identiteit te veelzijdig was om in één beeld samen te vatten. En dat ze ruimte wilde maken voor ontwikkeling. Volgens Máxima, en vele wetenschappelijk onderzoekers met haar, is de Nederlandse identiteit niet statisch maar dynamisch en altijd in ontwikkeling.

In 'Der Spiegel' van 28 februari 1994 krijgt het stereotype van de Hollandse welvaart een stevige deuk. Frau Antje is verslaafd aan drugs. Met de bollenvelden achter haar is het eveneens niet pluis. En de lucht kleurt zich donker door de vuile rook uit een fabriekspijp.

Beelden over het gezicht van Nederland

Naar aanleiding van de toespraak van Prinses Máxima vroeg de Atlas van Stolk zich af hoe je in een tentoonstelling de Nederlandse identiteit in beeld zou kunnen brengen. De Atlas van Stolk is een beeldatlas van de Nederlandse geschiedenis. Het is de Rotterdammer Abraham van Stolk (1814-1896) die de collectie begon. Hij verzamelde tekeningen, landkaarten en prenten

Tekst

Albert van der Zeijden

Foto's

Atlas van Stolk

die betrekking hebben op de Nederlandse geschiedenis vanaf de middeleeuwen. De collectie wordt tot de dag van vandaag bijgehouden en aangevuld. Als er bijvoorbeeld nationale verkiezingen in aantocht zijn, dan vraagt de Atlas bij de politieke partijen om de verkiezingsaffiches. Maar ook politieke cartoons worden verzameld. Al met al is zo een collectie ontstaan van meer dan 100.000 afbeeldingen, die de geschiedenis van Nederland in beeld brengen. Deze collectie is tegenwoordig ook gedeeltelijk digitaal toegankelijk, op internet. Met enige regelmaat organiseert de Atlas tentoonstellingen over actuele onderwerpen. Vorig jaar bracht de Atlas het boekje de *Canon Atlas Van Stolk* uit. Aanleiding was natuurlijk het debat over de historische canon ('wat iedere Nederlander van zijn geschiedenis moet weten'). Het onderwerp vertoont enige raakvlakken met de tentoonstelling 'Oer-Hollands'. De Nederlandse identiteit wordt immers vaak gezocht in wat de Nederlanders samen hebben beleefd, in de geschiedenis dus.

De Nederlandse identiteit in beeld

Ditmaal is één van de conservatoren van de Atlas van Stolk, Lina van der Wolde, in de collectie gedoken op zoek naar afbeeldingen die verwijzen naar de Nederlandse nationale identiteit. Meer toegespitst: welke afbeeldingen typeren of symboliseren

De Nederlandse identiteit is dynamisch.

het Nederlands eigene? Het is een tentoonstelling over beelden en verbeelding, niet over concrete vormen van sociaal gedrag die Nederlanders zouden kenmerken. Met een knipoog naar Prinses Máxima is in één van de vitrines aan het begin van de tentoonstelling het spreekwoordelijke kopje thee met een koekje in beeld gebracht. Prinses Máxima had immers in haar toespraak gezegd dat Nederland gesymboliseerd wordt door behoefte aan privacy en gezelligheid, maar ook door één koekje bij de thee. Op dit stramien wordt in de tentoonstelling verder voortgeborduurd door traditionele beelden als uitgangspunt te nemen, maar daar steeds ook een verrassende, soms ironische draai aan te geven.

Samen met de bollenvelden en de molens vormt de klomp een oer-Hollands beeld. Zo maakt de buitenlander kennis met ons land als hij in een luxe touringcar langs de Keukenhof en Kinderdijk rijdt. De toeristenindustrie promoot al jaren deze stereotiepe combinatie.

De tentoonstelling opent met enkele traditionele symbolen van de Nederlandse identiteit: de Nederlandse leeuw en de Hollandse maagd. De Nederlandse leeuw verdedigt het Nederlandse grondgebied, de Hollandse maagd, een jonge vrouw, symboliseert wijsheid, vrede en welvaart. Op de tentoonstelling hangt een prachtige prent waarin beide symbolen zijn samengebracht. De Nederlandse maagd, die gedrapeerd is met de Nederlandse vlag, wordt geflankeerd door de Nederlandse leeuw die de Nederlandse onafhankelijkheid verdedigt. De prent werd gemaakt naar aanleiding van het vijftigjarig bestaan van

het Koninkrijk der Nederlanden in 1863. De Nederlandse leeuw is een oud heraldisch symbool, dat ook in het wapenschild van Nederland zelf is verwerkt. Maar ook op andere plekken kun je hem zien, zoals bijvoorbeeld in het beeldmerk van de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond.

Klederdracht

In de negentiende eeuw krijgt de Hollandse maagd als symbool voor Nederland concurrentie van het Hollandse kaasmeisje. Het beeld sluit aan bij traditionele beelden over het Nederlandse platteland, waarbij de Volendamse klederdracht symboliseert dat het Nederlandse eigene vooral in de traditionele Nederlandse volkscultuur wordt gezocht. In Duitsland begint het kaasmeisje 'Frau Antje' het beeld te domineren, in Nederland zelf is het 'zuunige' Zeeuws meisje meer bekend. In beide gevallen wordt de Nederlandse identiteit gesymboliseerd in de traditionele Nederlandse streekdracht. De Hollandse klomp, die ook ruimschoots op de tentoonstelling aan bod komt, is een ander oer-hollands symbool van Hollandse eigenheid dat ontleend is aan de traditionele Nederlandse volkscultuur.

Naast de Nederlandse streekdracht zijn er nog andere symbolen die het Nederlandse platteland symboliseren. Zoals bijvoorbeeld de Hollandse koe, die te zien is op een ironisch verkiezingsaffiche van D66 voor de Europese verkiezingen van 2004. Het draagt de titel: 'Boe roepen is makkelijk, D66 het andere geluid'. Als symbolen eenmaal algemene bekendheid hebben gekregen, worden ze ook vaak gebruikt om er een humoristische of ironische wending aan te geven. Eén van de bekendste voorbeelden is een tekening in het Duitse weekblad *Der Spiegel* van 'Frau Antje aan de drugs', waarbij het Hollandse kaasmeisje in haar handen een sterk uitvergroot blik Heineken bier draagt met klompen en verlepte tulpen. Deze Frau Antje symboliseert de teloorgang van de Nederlandse identiteit. De tulpenvelden blijken letterlijk vergiftigd te zijn.

De VOC mentaliteit

Op andere afbeeldingen wordt de Nederlandse identiteit in de geschiedenis gezocht. Tijdens de Algemene Beschouwingen van 2006 maakte minister-president Balkenende een veel geci-

De koe is een ander belangrijk symbool voor Nederland. Al eeuwenlang verwijst het dier naar Hollands welvaren. Zonder koe geen Hollands landschap. Het verkiezingsaffiche richt zich op ontevreden stemmers, roept ze op te stoppen met hun boegeroep en D66 te stemmen.

teerde verwijzing naar de periode van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, toen Nederland nog een grote handelsnatie was. De VOC symboliseerde de internationale expansie van Nederland. Daar moesten we trots op zijn! Balkenende was daarbij even vergeten dat deze geschiedenis ook een keerzijde had, namelijk de slavernij waarop met name de migranten uit de voormalige Nederlandse koloniën Indië en Suriname bepaald niet trots zijn. Is de geschiedenis nog wel iets waarmee wij ons kunnen en willen identificeren?

Gezelligheid

Dan is het misschien veiliger om de Nederlandse identiteit te zoeken in de traditionele Nederlandse gezelligheid, bijvoorbeeld

HOE NEDERLANDS IS JE SMAAK EIGENLIJK NOG?

Sinds de bevolking de laatste decennia flink van samenstelling is veranderd, laten onze gewoonten zich niet meer zo gemakkelijk karakteriseren.

Hoe typisch Nederlands zijn wij nog, als de pizza ons naast de boerenkool met worst ook typeert.

in het feest van Sinterklaas, in de sport of in de Nederlandse eetcultuur. Van Sinterklaas is op de tentoonstelling een oude schoolplaat te zien, vergezeld van enkele foto's waarop te zien is dat ook de Nieuwe Nederlanders het feest uitbundig meevieren. De sport werd recent nog, in de reactie van het kabinet op het rapport *Identificatie met Nederland*, naast de kunst en cultuur, aangemerkt als middel tot ontmoeting en binding. Met name bij de grote internationale voetbaltoernooien hullen tegenwoordig hele straten zich in het oranje.

Veranderlijk

De Nederlandse identiteit biedt samenhang en houvast in een snel veranderende samenleving. Tegelijk is ook wel duidelijk dat

de Nederlandse identiteit zelf ook veranderlijk is. De tentoonstelling sluit af met een affiche van de Stichting Ideële Reclame uit 1983. Bij een geopende pizzadoos is te lezen: 'Hoe Nederlands is je smaak eigenlijk nog?' De pizza is, met andere woorden, onlosmakelijk verbonden geraakt met de Nederlandse eetcultuur. Hoeveel er is veranderd in de afgelopen vijftig jaar werd duidelijk in de film *Alleman*, die op de tentoonstelling te zien was. De film, van de Nederlandse regisseur Bert Haanstra, dateert alweer uit 1963. In zwart-wit beelden wordt de onthaaste wereld van toen geschetst. Auto's zijn er nog weinig te zien. Mensen gaan nog wekelijks naar de kerk: Nederland, zo vertelt de commentaarstem, is een verzuilde samenleving. Een samenleving waar de hartstochten slechts zelden oplaaien. Zelfs het bezoek aan een voetbalwedstrijd straalt slechts spontane blijheid uit, die nauwelijks nog te vergelijken is met de gespannen toestanden van nu, waarbij een voetbalwedstrijd niet kan verlopen zonder uitgebreide politiebegeleiding van de Mobiele Eenheid. En wat waren we nog kuis, zoals te zien is in Haanstra's beroemde beelden van het strand van Scheveningen, waarbij tijdens het verkleed toch alles bedekt moest blijven. Als er één ding duidelijk wordt uit deze film dan is het dat er in die 45 jaar heel veel veranderd is in Nederland.

De dynamiek van cultuur en identiteit maken de (nationale) identiteit minder tastbaar en eenduidig maar, om Prinses Máxima te citeren, 'wel veel interessanter'. Wat de tentoonstelling van de Atlas van Stolk duidelijk maakt, is dat mensen altijd op zoek blijven naar culturele herkenningspunten. Soms worden ze gevonden in de geschiedenis, soms in de volkscultuur, vroeger ook wel in de godsdienst tegenwoordig vooral in de sport. Sommige markeringspunten, zoals de Hollandse maagd, zijn vrijwel verdwenen, andere, zoals de Nederlandse leeuw, hebben de tand des tijds overleefd. De Nederlandse identiteit wordt zichtbaar in wisselende symbolen waaraan steeds weer wisselende betekenissen zijn gehecht. ▶

Meer informatie: Bij de tentoonstelling is een catalogus verschenen. Voor meer informatie: www.atlasvanstolk.nl

Jubileum Koninklijk Oudheidkundig Genootschap

In het najaar van 2008 viert het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap (KOG) zijn 150-jarig bestaan. Een mooie aanleiding om terug te kijken op het rijke verleden van het Genootschap en zijn bijzondere verzamelingen.

Op 8 juli 1858 kwamen dertien heren bijeen in het huis van Jonkheer J.P. Six aan de Herengracht in Amsterdam. De heren, met welluidende namen als Van Lennep, Alberdingk Thijm en Van der Kellen, maakten zich druk over de vele kunstwerken en belangrijke historische voorwerpen die in hoog tempo naar het buitenland verdwenen. Ook de afbraak van monumenten verspreid over het land was hen een doorn in het oog. In Huize Six bespraken de heren hoe ze het tij konden keren. De oplossing was de oprichting van een Oudheidkundig Genootschap. Tien dagen later was het conceptreglement voor het Genootschap gereed: een genootschap 'ter beoefening van Geschiedenis en Kunst, zoo door onderling onderzoek, als door het bijeenbrengen van een museum'.

Giften uit particulier bezit

De wens een museum op te richten kwam voort uit twee tentoonstellingen, georganiseerd op initiatief van de reeds genoemde heren. In 1854 waren in de kunstenaarsociëteit *Arti et Amicitiae* in Amsterdam bijna 800 voorwerpen van 'kunst en nijverheid uit vroegeren tijd' bijeengebracht, praktisch allemaal afkomstig uit particulier bezit. De tentoonstelling met volgepakte zalen was een succes en werd vier jaar later herhaald met een presentatie van maar liefst 2650 voorwerpen. De inzenders van de tentoonstelling van 1858 werd gevraagd hun voorwerpen als bruikleen of als schenking aan het jonge Genootschap beschikbaar te stellen voor het museum. Veel particulieren gaven gehoor aan deze oproep. Koning Willem III gaf zelf het goede voorbeeld en schonk de bijzondere glascollectie van zijn vader Willem II. Deze bestond uit glazen gegraveerd met portretten of familiewapens van diverse Oranjes, maar ook uit

prachtige bokalen en gegraveerde flessen. De koning werd bovendien beschermheer en verleende het Genootschap het predikaat 'koninklijk'.

Terugkijkend is het opvallend hoe groot de geestdrift was in die eerste jaren. Welwillende particulieren stelden ruimhartig hun kunstwerken ter beschikking en het Genootschap kocht actief op veilingen, zoals in 1859 op de veiling van de beroemde kunstverzameling van J. Moyet in Amsterdam, waar men in één keer 33 voorwerpen aan de collectie kon toevoegen.

Een zaal in het door het KOG opgerichte *Amsterdamsch Museum*. Het museum heeft bestaan van 22 januari – 3 juni 1877 en was gevestigd in het Oudemannenhuis te Amsterdam. Fotografie op karton (1877)

Tekst

Eveline Sint Nicolaas

Foto's

KOG en Rijksmuseum

Rijksmuseum

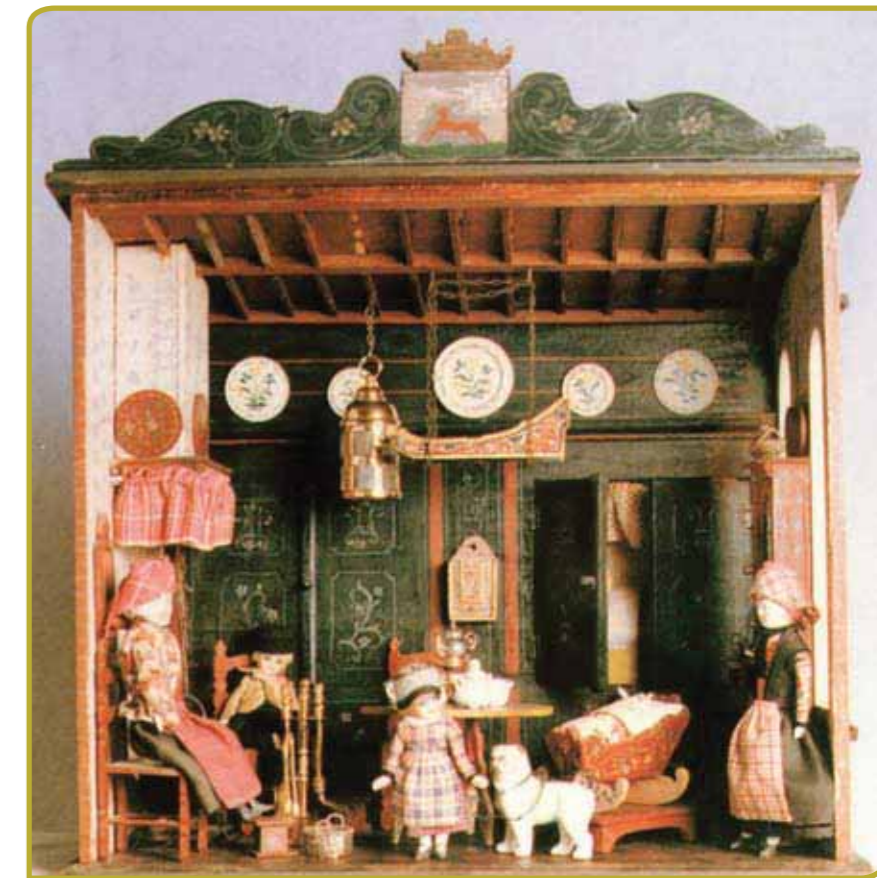
Met de huisvesting van het Genootschap ging het in de beginjaren minder voorspoedig. Verschillende locaties in Amsterdam stonden ter beschikking, maar geen enkele was echt geschikt. In 1885 besloot het bestuur de collectie grotendeels in bruikleen te geven aan het Rijksmuseum, om daar als organisatie na 1917 ook kantoor te houden.

In 1858 werd het KOG opgericht om waardevolle historische voorwerpen te behouden.

Intussen maakte het bestuur zich op nationaal niveau voortdurend sterk voor het voortbestaan van monumenten en stadsgezichten. Soms met succes, bijvoorbeeld toen de sloop van de kerk in Veere werd voorkomen, en soms tevergeefs, zoals bij de sloop van het kasteel in Wijk bij Duurstede.

Atlas Zeden en Gewoonten

In de beginjaren werden twee belangrijke 'atlassen' opgericht, de Atlas Amsterdam met tekeningen en prenten die betrekking hebben op de hoofdstad en de Atlas Zeden en Gewoonten. Deze laatste is ontstaan op initiatief van Daniel Franken Dzn. (1838-1898), één van de oprichters en begunstigers van het Genootschap. In 1885 werd daadwerkelijk begonnen met het aanleggen van de verzameling. De indeling van de Atlas in de portefeuilles Topografie, Regering, Rechtswezen, Krijgswezen, Kerk en Kerkwezen, Armwezen en Liefdadige Instellingen, Handel en Nijverheid, Onderwijs en Wetenschappen, Schone Kunsten, Zeden en Gewoonten en Merkwaaardige Gebeurtenissen, is grotendeels gebaseerd op de indeling van de Historische Tentoonstelling van Amsterdam van 1876. In de eerste decennia van de twintigste eeuw zijn onderwerpen toegevoegd als Militair en Huiselijk Leven, Kleding, Tuinen, Jacht, Rijtuigen en Pleziervaartuigen. Door die indeling, en door de wijze van opbergen in portefeuilles, die zelfs voor een deel nog uit de negen-

Hindelooper poppenkamer, maker onbekend. Hout, stof, papier, tin (begin 20ste eeuw) Eigendom Koninklijk Oudheidkundig Genootschap. Hidde Nijland Museum, Hindeloopen

tiende eeuw stammen, kan de bezoeker van deze verzameling zich in een tijdmachine wanen, al voldoet deze uiteraard wat betreft behoud en beheer aan de eisen van deze tijd. Er wordt bovendien gewerkt aan de digitalisering van de collecties van het KOG, om de toegankelijkheid te vergroten.

Onder de schatten van de Atlas bevinden zich onder andere de bekende dagboektekeningen van Christiaan Andriessen (1775-1846) en bijna 50 tekeningen van Cornelis Troost (1696-1750). Aan beide schatten uit de Atlas Zeden en Gewoonten wordt in het jubileumjaar een bijzondere tentoonstelling gewijd. Ook in

latere jaren werd de collectie van het KOG nog verrijkt met bijzondere aanwinsten. Zo schonk mejuffrouw I. Van Eeghen in 1997 haar complete verzameling waaiers aan het Genootschap. De duizend waaiers vormen bij elkaar een bijzonder overzicht, met oog voor de esthetische kant, maar evenzeer voor de cultuurhistorische achtergrond van deze sierlijke accessoires. Er zijn unieke beschilderde en bewerkte waaiers bij, maar ook simpele reclamewaaiers en typische toeristenwaaiers. Een ruime selectie zal te zien zijn op de tentoonstelling 'Passie voor waaiers'.

Jeugdige trommelaar, Cornelis Troost (1738)
Penseel in dekverf op blauw papier, 250 x 170 mm.
Eigendom Koninklijk Oudheidkundig Genootschap

Koningin Beatrix

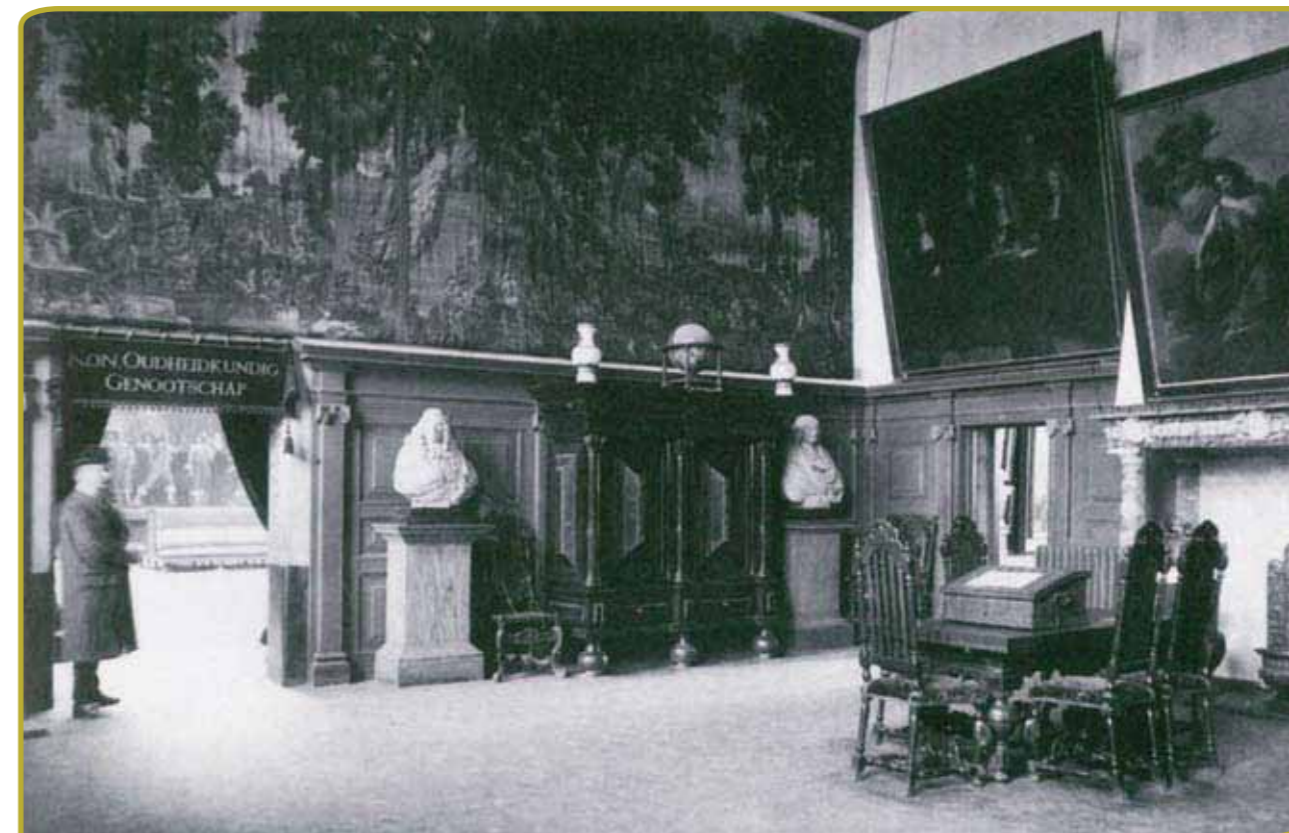
De taken van het KOG zijn in de loop der jaren veranderd. Nederland kent inmiddels een monumentenzorg en het aantal musea is aanmerkelijk groter dan in de ons omringende landen. Het is een geheel andere situatie dan 150 jaar geleden, toen een aantal bevoegen particulieren het heft in eigen hand nam en een oudheidkundig genootschap oprichtte. Het KOG beschikt vandaag de dag over ruim 35.000 objecten, meer dan 2500 daarvan zijn in langdurig bruikleen gegeven aan Nederlandse musea, voornamelijk aan het Rijksmuseum Amsterdam en het Amsterdams Historisch Museum. De vijfhonderd leden van het KOG zijn de eigenlijke conservatoren van deze rijke collectie en een aantal is actief bij de verzamelingen betrokken als lid van één van de negen commissies die de collectie beheren. Ook de koninklijke band is gebleven. Koningin Beatrix is beschermvrouwe van het KOG.

Jubileum

Het 150-jarig bestaan van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap wordt in dit najaar gevierd met een reeks presentaties van topstukken uit de KOG-collectie – in elke provincie

Allegorie op de schilderkunst, Cornelis Troost (1746)
Zwart krijt, penseel in dekverf en waterverf, 249 x 356 mm.
Eigendom Koninklijk Oudheidkundig Genootschap

De Oud-Hollandse regentenkamer van het KOG in het Rijksmuseum. Fotografie op karton, 1890. Eigendom Koninklijk Oudheidkundig Genootschap

één – onder de titel 'Voor Nederland bewaard'. Zo is het gotische dressoir uit het hofje Paling en Van Foreest in Alkmaar tijdelijk te zien in het Stedelijk Museum in Alkmaar en wordt de zeventiende-eeuwse zilveren beker uit Zwartsluis getoond in het Stedelijk Museum in Zwolle.

Daarnaast worden vier tentoonstellingen gehouden waarbij het bezit van het KOG centraal staat: de waaiercollectie van mejuffrouw van Eeghen zal te zien zijn in het Museum Willet-Holtuysen in Amsterdam, de tekeningen van Cornelis Troost in Rijksmuseum Twenthe in Enschede en de tekeningen van Christiaan Andriessen in het Stadsarchief in Amsterdam. Het glaswerk

dat Koning Willem III het KOG ten geschenke gaf, wordt getoond in Nationaal Museum Paleis Het Loo in Apeldoorn.

Op 7 november wordt in Amsterdam een symposium gehouden onder de titel 'Nostalgie of Noodzaak, 150 jaar Koninklijk Oudheidkundig Genootschap'.

Meer informatie: Over het jubileum en het raadplegen van de collecties: www.kog.nu
Achtergrondinformatie: *Voor Nederland bewaard; De verzamelingen van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap in het Rijksmuseum* (Baarn 1995, Leids Kunsthistorisch Jaarboek)

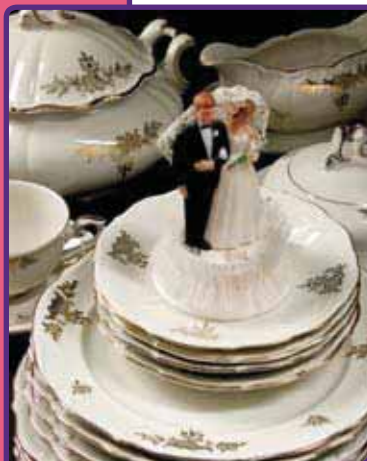
Alledaagse dingen

Scherven & Geluk Huwelijksserviezen in Nederland

Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden wijdt in 2009 een grote tentoonstelling aan huwelijksserviezen en is hiervoor op zoek naar serviezen die in Nederland gekocht werden en worden én in de bijbehorende verhalen.

Vindt u het leuk om mee te werken aan dit onderzoek? Stuur dan een briefje aan Keramiekmuseum Princessehof, o.v.v. 'Huwelijksserviezen', Antwoordnummer 6286, 8900 VC Leeuwarden of email: huwelijksserviezen@princessehof.nl

Meer informatie:
www.princessehof.nl

Relaties

Tegenwoordig zijn er meer singles dan ooit tevoren. We daten via internet en flirten via MSN en SMS. En als we gaan trouwen, is het vaak niet meer voor altijd, al hopen we dat natuurlijk wel. Tot en met 26 oktober kunnen bezoekers in het Nederlands Openluchtmuseum op vrijersvoeten door de geschiedenis van ons liefdesleven gaan.

Meer informatie: www.openluchtmuseum.nl

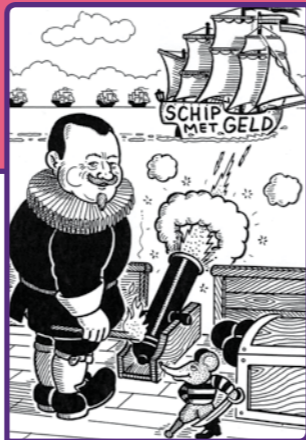

Tekst Ineke Strouken

Heb je wel gehoord van de zilveren vloot?

Dit boek gaat in op de fondsenwerving in de erfgoedsector. Met stappenplannen, checklists en begrotingsmodellen worden de theorie en de praktijk van het werven van fondsen door kleine culturele organisaties inzichtelijk gemaakt. Deze handleiding biedt onder meer manieren om het potentieel dat in de eigen organisatie aanwezig is beter te benutten. Ook wordt er ingegaan op strategieën voor het binnen krijgen van middelen.

Heb je wel gehoord van de zilveren vloot? Handleiding fondsenwerving voor de erfgoedsector. Losbladig systeem.
Meer informatie: www.volkscultuur.nl

Zoete Moeder

De Brabantse kunstenaar Nelleke de Laat heeft een nieuwe mantel gemaakt voor het beeld van de Zoete Moeder in de Sint Jan van 's Hertogenbosch. Het is een hele bijzondere mantel, omdat hij is samengesteld uit een groot aantal dierbare en emotionele herinneringen. Om die reden wordt het een Allemantel genoemd. Een mantel van alleman voor het meest bekende miraculeuze beeld van Nederland.

De mantel is tot en met 23 november in Museumpark Orientalis in Heilige Landstichting te zien.

Volkscultuur

Volkscultuur is één van de drie speerpunten van het cultuurbeleid 2009-2012. Veel provincies, gemeenten en instellingen zijn aan het nadenken hoe zij het beste beleid kunnen maken voor volkscultuur. Ten behoeve van iedereen die met volkscultuurbeleid bezig is, heeft Ineke Strouken (directeur van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur) een achtergrond artikel geschreven in *Volkscultuur Magazine*.

Het artikel is te downloaden op www.volkscultuur.nl

Aan de slag met het onderwijs!

De geschiedenis van de directe omgeving is een goede manier om leerlingen historisch besef bij te brengen. Bovendien worden leerlingen, die enthousiast gemaakt worden voor de historische dimensie van hun woonplaats, straks misschien wel lid van uw historische vereniging. Zo snijdt het mes aan twee kanten.

Aan de slag met het onderwijs! Handleiding voor historische verenigingen om samen te werken met het onderwijs. Losbladig systeem.
Meer informatie: www.volkscultuur.nl

Laat de geschiedenis van uw omgeving zien!

In dit boek wordt aan de hand van een zeventiental presentatietechnieken uitgelegd hoe via een verhaal-lijn objecten in een museum, monumenten, archeologische plekken en cultuurhistorisch landschap met elkaar verbonden kunnen worden.

Laat de geschiedenis van uw omgeving zien! Handleiding voor het ontwikkelen van producten ter bevordering van het cultuurtoerisme. Losbladig systeem.
Meer informatie: www.volkscultuur.nl

Doe mee met het Jaar van de Tradities

Op zaterdag 1 november wordt het Jaar van de Tradities geopend. Hebt u objecten of foto's die te maken hebben met de tradities en rituelen in uw streek, geef ze een plaatsje in uw museum of op uw website. Meedoen met het Jaar van de Tradities betekent extra publiciteit. Geef u nu op als deelnemer: ncv@volkskultuur.nl

Meer informatie:
www.jaarvandetradities.nl

Verleden van Nederland

Op initiatief van een aantal historici – Jan Bank, Geert Mak, Piet de Rooy, Gijsbert van Es en René van Stipriaan – is in 2004 het idee ontstaan een televisieserie te produceren en een boek uit te brengen over de geschiedenis van Nederland. De initiatiefnemers wilden het historisch bewustzijn van alle Nederlanders vergroten. In oktober gaat het multimedialproject Verleden van Nederland van start.

Spil van het project is de televisieserie geregistreerd door Ireen van Ditschuyzen. In acht afleveringen wordt een geschiedenis van Nederland in beeld gebracht.

In 'Verloren verhalen' van de prehistorie tot 500 na Christus wordt het verhaal verteld van Trijntje, een meisje dat 500 jaar voor Christus leefde, de Swifterbandman (4000 voor Christus) en het meisje van Yde (rond het jaar nul). Deel twee gaat over de kerstening. 'Hoe God verscheen in de Lage Landen' handelt over de periode 500-1500 na Christus met Germaanse goden en geesten en het missiewerk van Bonifatius.

'Religie, rebellie en Republiek' (1500-1619) is het derde deel, dat gaat over de Opstand, de voormalige 80-jarige oorlog, aan de hand van het verslag van de broodbakker van Filips II. In de 'De Gouden eeuw' 1600-1702 vertelt presentator Charles Groenhuisen het verhaal van de bloeitijd van de Republiek en de activiteiten van 'multinational' de VOC. Maar in dit deel zijn ook beelden van de minder florissante periode rond het Rampjaar 1672 met de gruwelijke moord op de gebroeders Johan en Cornelis de Witt te zien.

De achttiende eeuw komt in deel vijf 'Tussen verval en Verlichting' (1702-1815) aan bod, met ruime aandacht voor de slavenhandel van de West Indische Compagnie (WIC), de veranderende internationale verhoudingen waarin Nederland een kleine speler werd en de opkomst van de Patriottenbeweging. Deze geschiedenis wordt geschetst via de levens van de hoofdrolspelers Joan Derk van der Capellen en Herman Willem Daendels. In

Ireen van Ditschuyzen

Foto: Sandesh Bhuguloo

het zesde deel, 'De beschaafde natie', staan de industrialisatie, de afscheiding van België en de uitbuiting van Nederlands-Indië centraal.

'Zuilenland in oorlog' 1918-1949 gaat over de jaren dertig en Hendrikus Colijn, de opkomst en ondergang van Hitler via het relaas van journalist Max Blokzijl en de onafhankelijkheid van Indonesië onder Soekarno. Tenslotte wordt in 'Vervagende grenzen' (deel acht) de periode vanaf 1949 tot nu behandeld. Om het verhaal concreet en persoonlijk te maken wordt dit opgehangen aan drie markante figuren Sikko Mansholt, Marga

Tekst

Piet de Boer

Foto's

Verleden van
Nederland

Klompé en Gerard Reve. Ze staan symbool voor de wederopbouwperiode vlak na de oorlog, de vrouwenemancipatie, het ontstaan van de verzorgingsstaat en de homo-emancipatie.

Ontmythologisering

Veel aandacht dus voor grote gebeurtenissen, oorlogen, en de grote mannen en een enkele vrouw. Toch wil de serie ook nieuwe wegen inslaan en een nieuwe kijk geven op bekend veronderstelde geschiedenissen. Van Ditschuyzen wil meer en is vooral enthousiast over de ontmythologisering die haar episodes opleveren. Welke dan bijvoorbeeld? 'Over de Batavieren', zegt ze. 'De Batavieren of Bataven beschouwde men lange tijd als de eerste Nederlanders. Ze kwamen in 69 na Christus zelfs in opstand tegen de Romeinen. In de zeventiende eeuw werd een parallel getrokken met het verzet van de provinciën tegen Spanje. In die eeuw, maar ook in de achttiende eeuw onder de Bataafse republiek werden deze veronderstelde voorvaders daarom populair. Archeologen hebben inmiddels aangetoond dat er vóór de Bataven al 'Nederlanders' waren.' Van Ditschuyzen

Willem V en zijn vrouw

en consorten willen deze andere visie voor het voetlicht brengen. 'Maar', zegt ze, 'we willen vooral vragen stellen'. Er zijn meerdere interpretaties en zienswijzen mogelijk. 'De serie is geen bijbel.'

Een multimedialproject om het historisch bewustzijn te vergroten.

Je moet als programmamaker wel keuzes maken. Opmerkelijk is bijvoorbeeld de aandacht voor de Verzuiling in aflevering zeven. Hier zie je ook dat de televisieserie geen klakkeloze invuloefening is van de geschiedenis canon *Entoenu* (2007) van de commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon onder leiding van hoogleraar Frits van Oostrom. In de canon komt de verzuiling namelijk niet voor.

Historisch bewustzijn

Maar wie moeten er nu kijken naar de serie? In Nederland is het misschien niet zo beroerd gesteld met het historisch bewustzijn zoals vaak gedacht wordt. In de studie *Het bereik van het verleden* van het Sociaal Cultureel Planbureau (2007) wordt geconcludeerd: 'als het historisch besef van de Nederlanders of van de jongere generatie onder hen tanende is, zoals in de publieke discussie wel eens te beluisteren valt, dan blijkt dat niet uit onze metingen van de receptieve, gemedieerde en actieve deelname [aan cultureel erfgoed]'. Om een concreet voorbeeld te noemen: Er zijn achthonderd historische verenigingen bekend bij het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. De leden zijn dan wel niet altijd opgeleide historici, maar het zijn toch wel mensen met een grote interesse in het verleden. Met name het verleden van hun eigen plaats, familie of streek. 'Nee', geeft van Ditschuyzen toe, 'dat is ook niet de eerste doelgroep die we voor ogen hebben'. Ze schaarde deze leden van historische verenigingen onder de 'specialisten'.

Voor het onderwijs moet bereikt worden. Dat zal één van de initiatiefnemers, hoogleraar Piet de Rooy, voorzitter van de com-

missie De Rooy, als muziek in de oren klinken. In zekere zin was zijn commissie in het leven geroepen om te bekijken hoe het historisch besef en de historische kennis verbeterd zouden kunnen worden. Er is door Van Ditschuyzen voor de groepen 5-6, 7-8 van het basisonderwijs en 1-2 van het voortgezet onderwijs een serie van vijftig canonclips gemaakt over de geschiedenis van Nederland. Deze vijftig deeltjes illustreren de bekende vijftig vensters van de Canoncommissie Van Oostrom. De achtjarige televisieserie daarentegen is bedoeld voor pabostudenten en leerkrachten, maar ook voor Vmbo-scholieren en 'buurten' waar mensen wonen die moeilijk toegang krijgen tot historische kennis, volgens Van Ditschuyzen.

Migranten

Bovendien wil ze nieuwe groepen aanspreken. Inburgerende nieuwe Nederlanders hebben hun eigen serie gefilmde verhalen gekregen. *Groeten uit Nederland* heten de portretten waar bij migranten zien hoe Nederlanders denken over democratie, familie, wonen, gezondheid, werk, geld, religie en symbolen en rituelen. Bij de laatste aflevering gaan mensen op zoek naar symbolen van het koninklijk huis in Leeuwarden en wordt in de klas gediscussieerd over rituelen als het Sinterklaasvierden.

Regio en plaats

Verleden van Nederland is een multimediacampagne met verschillende doelen. De campagne wil volgens het projectplan ook 'Nederlanders inzicht geven in hun eigen, persoonlijke geschiedenis, die van hun woonplaats en van Nederland. Hen enthousiasme en interesse bijbrengen.'

Het overkoepelende project moet lokaal en regionaal uitgewerkt worden. De provinciale erfgoedhuizen zijn daarin de voor de handliggende aanspreekpunten. Maar in sommige provincies zijn bibliotheken of andere coördinatoren aangesteld om het Verleden van Nederland regionaal en lokaal een gezicht te geven. De activiteiten profiteren zo van extra aandacht van de media en bezoekers hoopt men.

Veel activiteiten zijn reeds bestaande evenementen die aanhaken bij het Verleden van Nederland. Er gebeurt elk jaar veel op historisch gebied. Het Verleden van Nederland maakt dat mede zichtbaar.

Deze regionale en lokale invulling geeft het project van Van Ditschuyzen iets extra's. Het is daarom jammer dat niet alle provincies even enthousiast meedoen. De rest van het multimedia-project lijkt een idee dat overgenomen is uit Engeland. De BBC zond in 2000 met Simon Schama een meerdelige televisieserie

Jan Cremer, symbool voor de jaren zestig en zeventig

uit en bracht een boek op de markt onder de titel *A history of Britain*. De serie van de BBC werd een doorslaand succes. De dvd-box is de tot nu toe best verkochte uit de geschiedenis van de zender. Hopelijk weet de serie van Van Ditschuyzen ook het grote publiek te raken en wellicht gaat haar dvd-box dan ook in grote aantallen over de toonbank. ▶

Meer informatie: www.verledenvannederland.nl
Frank Huysmans, Jos de Haan, *Het bereik van het verleden. Ontwikkelingen in de belangstelling voor cultureel erfgoed* (Den Haag 2007)

Driedimensionale film over Groningen

Tekst

Piet de Boer

Leidraad in de activiteiten van het Verleden van Groningen is het driedelig werk over de geschiedenis van Groningen en de daarvan afgeleide achtjarige televisieserie over de geschiedenis van de provincie. Op 9 oktober wordt het eerste deel van de boekenserie gepresenteerd en de eerste uitzending door RTV Noord vindt plaats op 15 oktober. Ook zijn er lezingen, tentoonstellingen en een educatieve game voor de jeugd rond de Groninger geschiedenis.

Voor Groningen kwam het Verleden van Nederland op een gunstig tijdstip. Het vier jaar durende onderzoek voor het overzichtswerk over de historie van de noordelijke provincie was afgerond. Er werd een coördinator aangesteld die de partijen bij elkaar bracht, dat resulteerde in een nauwe samenwerking tussen de provinciale zender, musea en wetenschap.

Een televisieserie moet verleiden en fascineren.

Hierdoor was het ook mogelijk de eigen geschiedenis te vergelijken met het nationale beeld dat het Verleden van Nederland beoogt.

Eigen geschiedenis

Groningen heeft de geschiedenis van een noordelijk kustgebied, maar afhankelijk van de tijd heeft de ontwikkeling in Groningen iets typerends. Opvallend zijn bijvoorbeeld de overheersende positie van de stad Groningen op de regio en de welstand van de boeren die tot de rijkste van Europa behoorden.

RTV Noord heeft onder eindredactie van Mischa van den Berg en Maarten Duijvendak acht thema's gekozen van de prehistorie tot nu. Groningen is bijzonder, vindt ook Lotte Kleijns, coördinator van Groningen. In de landelijke uitzendingen komen

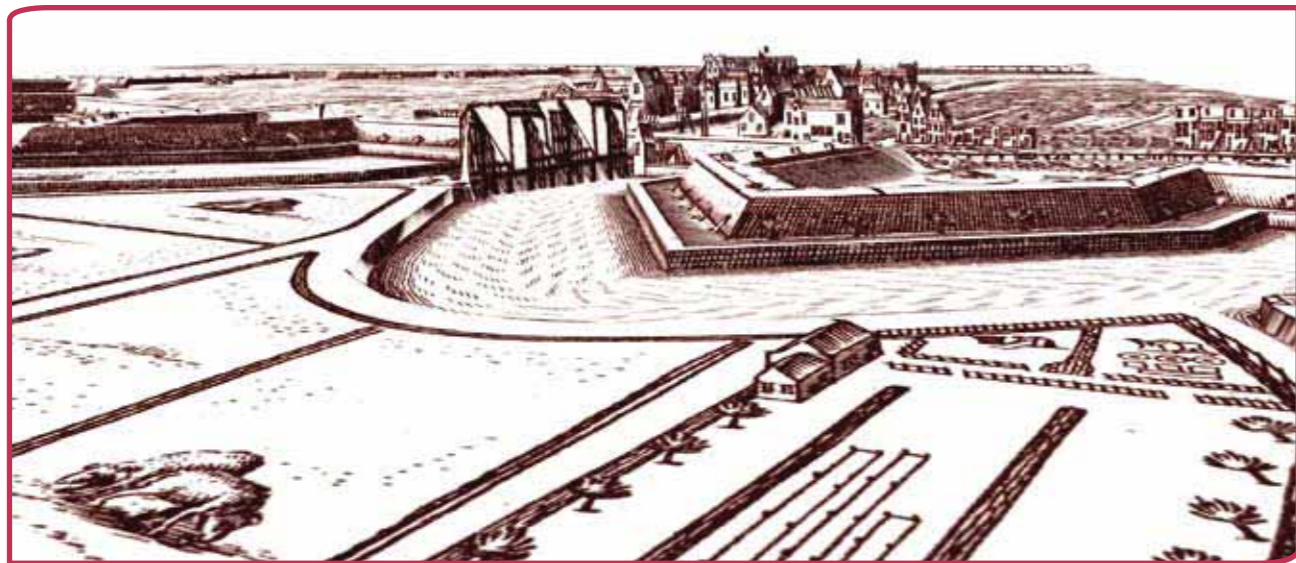
bijvoorbeeld de hunebedden in Drenthe en de terpen in Friesland aan de orde. 'Maar wat veel Nederlanders en ook veel Groningers niet weten is, dat je die ook in onze provincie aantreft'. De hunebedden dan wel niet in zulke grote aantallen, maar ze zijn er wel. De 'terpen' kom je hier ook tegen en worden in Groningen wierden genoemd. Moeiteloos werden de bijna dertig minuten durende afleveringen gevuld met de Groninger geschiedenis.

Boek en beeld

Duijvendak benadrukt de eigenheid van de geschiedenis van dit deel van Nederland. Groningen was aanvankelijk sterk op het oosten gericht, niet op het westen. In de zeventiende eeuw werd de blikrichting pas veranderd, onder andere door de staatkundige ontwikkelingen: het ontstaan van de Republiek. Toch wist Groningen veel invloed van het westelijk deel van de Republiek buiten de deur te houden, merkt Duijvendak op. Met de stadhouders had Groningen bijvoorbeeld een praktische verstandhouding. Degene die de stad en de omliggende gebieden het meeste te bieden had, gunde men het stadhouderschap. Groningers buiten hun positie zoveel mogelijk uit, beweert de hoogleraar. Pas in 1748 moest men er echt aan geloven, maar vóór die tijd wisten ze de veranderingen in de Republiek en de bemoeienissen uit het westen op afstand te houden.

Geen beelden

Toch is het niet gemakkelijk een vierjarige wetenschappelijke exercitie om te zetten naar een achtjarige televisieserie. 'Het is een kwestie van dialoog', zegt hij. 'Je verhaal moet in beelden worden verteld. Dat levert wel eens lastige keuzes op. Er zijn niet altijd beelden te vinden. Je moet dan creatief zijn. Bijvoorbeeld bij abstracte onderwerpen als het staatsvormingsproces. Met een juridische casus uit de vijftiende eeuw over het scheiden en hertrouwen van Groningers kun je laten zien hoe die processen zich in het dagelijks leven manifesteerden.'

Fragment van een digitaal bewerkte kaart van Haubois. De originele stadsplattegrond dateert van omstreeks 1640.

Collectie: RHC Groninger Archieven, animatie (c) Axe Kooi, Anco Dijkman

Dijken

Andere delen zijn weer treffend met beelden begrijpelijk te maken. De geschiedenis van het landschap bijvoorbeeld. De bouw van de dijken en het groeiende Groninger landareaal ziet er op papier gauw droog uit, maar met filmbeelden is goed te tonen hoe deze ontwikkeling in de tijd heeft plaatsgevonden. In het landschap is deze geschiedenis nu ook nog af te lezen. In een historisch boek is de tekst het belangrijkste, maar in een televisieserie staat de tekst op de derde en laatste plaats, na geluid en beelden. Duijvendak noemt de serie ook liever geen echte documentaire. Televisie moet verleiden en fascineren. En dat doet de serie met sfeerbeelden en geluid.

Gouden eeuw

Kleijssen is vooral enthousiast over de virtuele technieken, die in de serie zijn toegepast. We hebben een drie dimensionale reconstructie van de stad Groningen laten maken, zegt ze. De animatie is een reconstructie van een stadskaart uit 1643. Aantrekkelijk is om te zien hoe Groningen er in die tijd uitzag en om

te ontdekken dat sommige gevels en straatbeelden nog aanwezig zijn. De handel van de stad is af te lezen aan verrassende details zoals 'gaten in de kade'. Groningen deelde dus ook in de voorspoed van de Gouden Eeuw, waarvan sporen in de stad zijn terug te vinden.

De aftrap voor de presentatie van de boekenreeks over Groningen en de televisieserie is de Dag van de Groninger Geschiedenis op 15 oktober. Dan zal het eerste deel van de televisieserie worden getoond. De schrijvers van de serie boeken zullen daarna door middel van een zogenaamde lezingencarrousel de resultaten van het vierjarige onderzoeksproject aan het brede publiek presenteren. De Groninger geschiedenis wordt ook op onverwachte plekken getoond. Eén van de leukste activiteiten vindt Duijvendak een reizende tentoonstelling in de forensentreinen die van en naar de stad rijden. In de trein kun je dan via de tentoonstelling door de Groningse geschiedenis reizen. ▶

Meer informatie: www.verledenvangroningen.nl

Geslaagd gildeproject voor de jeugd

Het zevenjaarlijks Landjuweel is begin september door de Noord-Brabantse gilden aangeprezen om kennis aan kinderen over te dragen en ze enthousiast te maken voor het gilde. De organisatie is daarin geslaagd, met name dankzij het 'Kleintje Landjuweel'. Dit door de Stichting WieKentKunst georganiseerde evenement is een groot succes geworden. Rond de 950 kinderen vermaakten zich een dag lang met spelletjes, die volledig waren toegesneden op het gildewezen.

Foto: Paul Spapens

In het bereiken van de kinderen waren de bedenkers van het Kleintje Landjuweel zeer ver gegaan, onder meer door typische gildeattributen als kruisboog, trom, vaandel en vogel op grote schaal, maar dan in het klein na te maken. Kinderen konden de als bouwpakketten aangeleverde attributen zelf in elkaar zetten.

Een Landjuweel is een treffen tussen alle Noord-Brabantse gilden. Op zondag 7 september hebben de 150 gilden elkaar in Moergestel ontmoet. De duizenden gildebroeders en -zusters gingen op die dag een sportieve strijd aan in alle kenmerkende gildeonderdelen, zoals schieten op de vogel en vendelen. Stichting Landjuweel 2008 had er voor gekozen om dit gildevertoorn met een extra doel te omkleden en dat was de jeugd. Om kinderen te bereiken werd ver buiten de gebaande paden getreden.

Zo werd op voorstel van WieKentKunst het Gilde Game ontwikkeld, een professioneel gebouwd computerspel waarin alles wat met gilden te maken heeft al 'gamend' aan de orde komt.

WieKentKunst tekende ook voor het Kleintje Landjuweel waaraan door de groepen 6, 7 en 8 van elf van de dertien basisscholen in de gemeente Oisterwijk werd deelgenomen. Jaarlijks organiseert deze culturele organisatie een evenement in Moergestel. Het bijzondere daaraan is dat de bewoners worden gemobiliseerd om een gekozen thema uit te werken en neer te zetten. Door gebruik te maken van elkaars talenten wordt de samenleving van dit Noord-Brabantse dorp versterkt. Volkscultuur is steeds de rode draad.

Op deze eigenheden was het Kleintje Landjuweel gestoeld. Zo werden vrijwilligers bereid gevonden om bouwpakketten te ontwikkelen en te maken van (echt werkende) kruisboogjes, trommels, vaandels en vogels. Onder begeleiding van ruim 150 vrijwilligers, leerkrachten en ouders werden deze bouwpakketten in elkaar gezet. De kinderen volgden een parcours langs meer dan twintig andere spelletjes, die ook speciaal voor het Kleintje Landjuweel waren bedacht. Door middel van spel werd alles wat met het gilde te maken heeft, op een 'kinderlijke' manier onder de aandacht gebracht. En met groot succes. Toen de dag voorbij was, trok een lange stoet trommelende kinderen naar een grote tent waarin de winnaar van het 'Landjuweel' bekend werd gemaakt. Ze droegen vaandels mee en waren 'bewapend' met kruisboogjes én met kennis – kennis die vooraf goed was bijgespijkerd door middel van verschillende jeugdprojecten, samenwerking met een Tilburgse lerarenopleiding en workshops van de groepen die deelnamen aan het Kleintje Landjuweel. ▶

Meer informatie: Het concept van Kleintje Landjuweel is ook bij andere gelegenheden toe te passen. WieKentKunst is bereid de opgedane kennis en ervaring te delen. Hiervoor kan contact op worden genomen met voorzitter Hennie van Schooten (hennievanschooten@home.nl). De gildesgame kan gratis worden gedownload via www.landjuweel2008.nl.

Geelgieters verhalen in Joure

In Friesland is men druk bezig geweest met het samenstellen van een eigen canon en de productie van een televisieserie over het verleden van Friesland. Museum Joure brengt het verhaal van de industrialisatie en mechanisatie op het platteland in beeld op het historische 'bedrijventerrein' in deze plaats.

Het thema van het museum is: Mens en machine, want Museum Joure beschikt over een aantal bekende industriegebouwen. Het museum is gevestigd in een vroeg industrieel complex van rond 1900 met de eerste fabriek van koffiebrander Douwe Egberts en de metaalwarenfabriek van Keverling. De geschiedenis van Douwe Egberts wordt aanschouwelijk gemaakt met een theezakjesmachine en een koffiebranderij. Maar voor het Verleden van Nederland staat de gieterij van geelkoper of messing in Joure centraal. Hoe was het voor Friese arbeiders om in de fabriek te werken?

Geelgieterij

Keverling startte in 1854 en in 1911 en bouwde een nieuwe fabriek die nu samen met het eerste gebouw nog deel uitmaakt van het museumcomplex. Rond de eeuwwisseling, in de bloei-periode van het bedrijf, werkten daar ongeveer veertig werknemers. Verspreid over het museumterrein zijn de werkplaatsen te bezoeken van gerelateerde bedrijven en ambachten, zoals de koperslager, klokkenmaker, drukker en zetter, goud en zilver-smid. De oude fabriek van Keverling huisvest nu een bakkerij.

'Eén van de karakteristieke gebouwen van ons museum is de werkplaats waar tot ver in de twintigste eeuw ambachtelijk geelgieten uitgevoerd werd', zegt conservator Margreet van der Zee. Op zaterdag 15 november gaat het museum via rondleidingen de bezoekers inwijden in het ambacht en de industriële collectie. Uniek is volgens Van der Zee dat een groot aantal malen bewaard is gebleven. 'De malen werden geplaatst in vormkassen gevuld met speciale Brusselse aarde. Onder druk werden de malen in de aarde geperst. Daarna verwijderde men de mal

en paste de twee delen op elkaar om vervolgens het vloeibare messing in de kast te gieten. Na drie kwartier was de messing uitgehard. Na de volledige afkoeling begonnen de werknemers met de machinale afwerking. Aan de muren hangen nog de drijfriemen en de machines waarmee de arbeiders de gegoten koperen voorwerpen afwerkten. Men zaagde de gietbuizen eraf en polijfde de naden. Andere voorwerpen moesten juist weer ruw zijn. Haken en raampennen draaiden met dakpanscherven een hele nacht in een trommel voor het juiste patina. Van milieueisen was toen nog geen sprake en de gracht kleurde dan ook dakpanrood als de trommel 's morgens geleegd werd.'

Keverling was een Fries ambachtelijk bedrijf voor de geelgieterij

Fries ambachtsbedrijf

De gieterij in Joure is een typisch Fries ambachtsbedrijf met landelijke bekendheid. De fabriek bediende aanvankelijk vooral de lokale en provinciale markt. Hier werden de decoratieve onderdelen, maar ook de raderen voor de Friese staartklokken gegoten. Messing is namelijk hard materiaal, gemaakt van twee zachte metalen, koper en zink. Maar Keverling fabriceerde ook metalen voorwerpen voor afnemers in andere provincies. Zo zijn de deurknoppen van het paleis op de Dam en museumpaleis Het Loo in Joure gegoten, vertelt de conservator.

De gieterij heeft lang standgehouden. Tot 1980 bleef dit ambachtelijke bedrijf metaalwaren produceren. De grote concurrentie van geelkoper uit Duitsland, Italië en Portugal heeft het bedrijf de das omgedaan. Het werd ook steeds lastiger voldoende geschoolde arbeiders te krijgen. Bovendien zijn de milieueisen in die tijd erg verzaamd. Het bedrijf moest stoppen en daarmee kwam een einde aan de metaalgieterij van Keverling in Joure.

Tekst

Piet de Boer

Foto's

Museum Joure

Interieur van de gieterij eind jaren vijftig

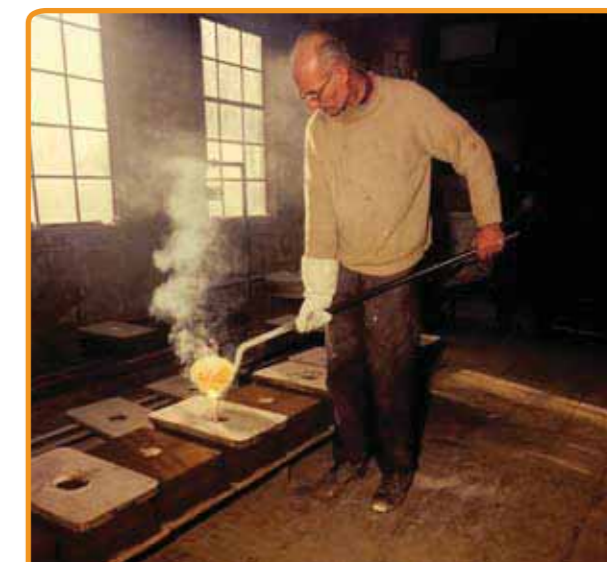
Metaalwarenfabriek Keverling

Verhaal van de arbeiders

Om het verhaal van dit bedrijf en zijn werknemers te vertellen, dook Van der Zee in het verleden van het bedrijf. Ze benaderde een aantal werknemers en andere betrokkenen om rondleidingen te geven in hun fabriek. 'Er zijn er wel een paar, maar die zijn tegen de tachtig.' Het zou mooi zijn als zij in de gieterij zijn in november. Zij kunnen uit eigen ervaring het verhaal van het ambacht en van het dagelijks leven in de geelgieterij vertellen.

Geelgieters in actie bij Keverling in de jaren vijftig van de vorige eeuw

Het ambacht van het geelgieten

Met de geschiedenissen van deze geelgieters worden abstracties als mechanisatie en industrialisatie persoonlijk en komen echt tot leven. ▶

Meer informatie: 'Mens en machine' is te zien op 15 november 2008 in Museum Joure, Geelgietersstraat 1-11, 8501 CA Joure (www.museumjoure.nl)

Orakelen en eten in Twente

De keuze van chocolade zou iets zeggen over je karakter.

Tekst
Piet de Boer
Foto's
Girbe Buist

In Twente wordt in het kader van museumproject 'Krentewegge en kruudmoes' een boekje uitgegeven over toekomst voorspellen, orakelen en eten. Het project is opgezet om musea in Overijssel meer te laten samenwerken en hiermee aan te sluiten bij het project *Verleden van Nederland en het Jaar van de Tradities*.

Eten en toekomst voorspellen wat hebben die met elkaar te maken? Initiatiefnemer en organisator Girbe Buist van Kunst en Cultuur Overijssel: 'Ik ben op het idee gekomen door het choco-

ladorakel dat ik bij een vertelfestival introduceerde. De keuze van mensen voor een bepaalde vorm van chocolaatje zegt iets over de toekomst en over het karakter. Een rond chocolaatje betekent dat je sociaal en sensueel bent, kies je ovaal dan ben je een gevoelsmens en maak je graag nieuwe vrienden. Valt de keuze op een vierkant of rechthoekig exemplaar, dan ben je eerlijk en betrouwbaar.'

Daarnaast speelde ook de soort chocolade een rol. 'Dit is een indicatie voor je levensinstelling. Melkchocolade? Dan leef je

emotioneel graag in het verleden, toen veel zaken nog ongecompliceerd waren. Witte chocolade dan kijk je vooruit met een vruchtbare, actieve geest. Puur betekent: je bent een kenner van het goede leven en je duldt geen andere meningen.'

Melkchocolade duidt op interesse voor het verleden.

'Tenslotte', vult Buist met graagte aan, 'heeft ook de vulling een betekenis. Dat zegt iets over de emoties van een persoon. Mensen die een vulling van hazelnoten kiezen leven in harmonie met de natuur, liefhebbers van koffievulling zijn ongeduldig en houden van discussie en is sinaasappel je favoriete smaak dan zorg je graag voor anderen.

Naar aanleiding van dit orakel ging Buist op zoek naar andere orakels die in het leven van alledag een rol speelden.

Jongen of meisje

Voorspellen en ander volks- of bijgeloof bleek vooral op het persoonlijke vlak een rol te spelen. Je kon met groente het geslacht van je kinderen sturen, dacht men. Droeg een zwangere vrouw knoflook in haar zak dan kreeg ze een meisje, met een ui werd het een jongen. Ook konden vader en moeder aan het geluksbotje trekken uit een gebraden kip. Had vader het grootste deel in zijn handen na het trekken aan het glibberige stukje vlees dan werd het een jongen, had moeder het grootste deel dan kregen ze een meisje.

Iedereen kent wel een vorm van volksgeloof waarbij eten gebruikt wordt. Koffiedik kijken bijvoorbeeld en theebladeren lezen. Maar ook eieren, rijst, en noten zijn bruikbaar. De ligging of vorm van het voedsel hebben een betekenis. Een uienorakel kon je toekomstige huwelijkspartner voorspellen. Je schreef de naam van een aantal kandidaten op een papiertje en prikte die op een ui. De man, die op het papiertje stond van de ui die het eerst uitliep, zou je partner worden. De beste plaats om de uien

uit te laten lopen, was in een heilige omgeving. De kerk en met name een plaats zo dicht mogelijk bij het altaar was de meest ideale plek. De vraag blijft natuurlijk hoeveel priesters uien bij het altaar tolereerden.

Gezelschapsspel

Het orakelen kon ook de vorm van een gezelschapsspel aannemen. Men legde kolen met wortel en al in een ton met aarde. Eén voor één gingen mannen en vrouwen geblinddoekt naar de ton, bevoelden de kolen en haalden er een uit. Als iedereen een kool in zijn handen had, ging de doek af en werden de gekozen kolen bestudeerd. Een kleine brede kool betekende dat de kandidaat klein en slim zou zijn. Het aantal bladeren was een indicatie voor het aantal kinderen dat men zou krijgen. Veel bladeren? Dan ook veel kinderen. Wie de meeste grond aan de wortels had, zou het meeste geld verdienen. Hoe langer en dikker de steel, hoe meer toegewijd de minnaar. Het hart van de kool zei iets over het hart van de toekomstige huwelijkspartner of geliefde. Als het hart van de kool taai was, betekende dat er veel gedaan moest worden om het hart zachter te maken. Een geel hart duidde op een oudere minnaar.

Recepten

De orakeltraditie van deze etenswaren zijn aanleiding voor hotel- en restauranthouders in Twente om recepten te maken die bij deze voedselorakels passen. Zo fabriceerde Hotel de Broeierd in Enschede bij het broodorakel een suikerbrood parfait. Een beschrijving van het ei-orakel wordt vergezeld van een eiergerecht. De gerechten zijn 'op de toekomst' geselecteerd, maar er valt niet mee te orakelen. Ze kunnen ook gegeten worden zonder voorspellingen uit te lokken. Het boekje *Smaak van de toekomst* verschijnt in november 2008. Deze uitgave komt uit in samenwerking met het Museum TwentseWelle, dat ook een orakeldiner organiseert. ▶

Meer informatie: TwentseWelle, Het Rozendaal 11,7523 XG Enschede (www.twentsewelle.nl) en Kunst & Cultuur Overijssel, Postbus 1229, 8001 BE Zwolle (www.kco.nl)

Liefde in oorlogstijd in Groesbeek

In het Bevrijdingsmuseum 1944-1945 gaat in het kader van Verleden van Nederland en het Jaar van de Tradities een tentoonstelling van start over liefde in oorlogstijd. Basis voor de tentoonstelling is het boek van Steffie van den Oord uit 2005. Achttien liefdesverhalen noteerde zij, die in de Tweede Wereldoorlog opbloeiden, standhielden of tragisch afliepen. Daarnaast is geput uit het museumnetwerk van mensen die de oorlog hebben meegemaakt.

"War romance. It won't last."

'War romance' door Bill Mauldin

Tentoonstellingmaker Julie Kersten vertelt: 'We willen met deze tentoonstelling een groot publiek aanspreken. Het is een onderwerp uit het dagelijks leven, waar ook hele positieve verhalen over te vertellen zijn. Het is bij uitstek een onderwerp waarbij het niet alleen over de ellende van de oorlog gaat. Het zijn desondanks niet allemaal gemakkelijke verhalen. Liefde in oorlogstijd heeft met name voor vrouwen veel verregaande en schrijnende consequenties gehad.'

Liefde en oorlog

'Liefde in oorlogstijd' toont deze indringende persoonlijke verhalen, verteld met foto's, teksten en bewegend beeld. Mensen werden verliefd op elkaar ondanks de oorlog. Gevolg was wel dat men door de oorlogsomstandigheden extra doorzettingsvermogen moest hebben of een grote dosis geluk om de liefde vol te houden. In de tentoonstelling komt dat tot uiting in de vormgeving. Er zijn plekken gecreëerd waar de persoonlijke verhalen in een intieme sfeer aangeboden worden aan de bezoeker.

In de 'intieme' ruimten komen thema's aan de orde als: liefde van alle dag. Hoe lastig was het voor gewone Nederlanders om tijdens de oorlog een relatie te beginnen. Er was gebrek aan alles. Liefde tussen Nederlandse vrouwen en Duitse soldaten of NSBers. Liefde in concentratiekampen, waar liefde tussen twee mensen voldoende was om op de been te blijven. Maar ook niet te vergeten mannelijke kameraadschap. Daar speelde seksualiteit geen rol, maar deze kameraadschap was wel heel belangrijk. 'Daar vocht men voor'. De moed en wil om door te gaan, kwam dus niet door een ideologie, liefde voor het vaderland of vlag, maar voor elkaar, zegt Kersten.

Fout of niet fout

Het thema 'Liefde in oorlogstijd' lijkt frivool voor een bevrijdingsmuseum, maar het gaat vaak om schrijnende verhalen. Een Nederlandse vrouw die verliefd werd op een Duitse soldaat. Door buitenstaanders werd gauw met de vinger gewezen.

Tekst

Piet de Boer

Liefde met de bevrijder. Collectie: NIOD

Maar de echte liefde trok zich weinig van de scheidslijnen van de oorlog aan. Fout of niet fout, dat maakte niets uit. Een Nederlandse vrouw die smoorverliefd was op de Duitse soldaat Karl zei: 'Oorlog of niet: ik wilde Karl!'

Dat de liefde bloeide tijdens de vijf jaar bezetting blijkt uit het aantal kinderen dat geboren is. In totaal werden in de Tweede Wereldoorlog ruim dertigduizend kinderen geboren uit relaties tussen Duitse soldaten en jonge Nederlandse vrouwen. Daar kwamen na de bevrijding nog eens achtduizend kinderen van soldaten uit Canada, Amerika, Polen bij.

Moffenhoer

Na de oorlog kwamen deze vrouwen in de problemen omdat hun omgang met de vijand niet getolereerd werd en er volgden 'volksgerichten'. Bekend zijn de publiekelijk uitgevoerde repressie maatregelen tegen deze vrouwen. Ze belandden in een 'opvoedingsgesticht'. Kaalgeschoren stelde men de vrouwen tentoon op het bordes van het gemeentehuis en de vrouwen werden beschimpt en vernederd. Moffenhoeren waren het in de ogen van de dorp- of stadsbewoners. 'Maar', zegt een van de

vrouwen die voor een Duitse soldaat viel, 'Je bent toch geen hoer als je verliefd wordt op een Duitser?'

Mannenliefde

Maar er zijn ook mooie verhalen. Een homofiele man tewerkgesteld in Duitsland leerde voor het eerst de liefde kennen. Toen tijdens een bombardement de stroom uitviel en alle lichten uitgingen, kuste een man hem voor het eerst hartstochtelijk op de mond. Een homofiele relatie werd echter niet getolereerd. Het Duitse regime veroordeelde homofilie. Mannen en vrouwen konden om deze seksuele geardeerdheid opgepakt en opgesloten worden in een concentratiekamp. In de praktijk bleek het minder scherp te liggen. De mensen op de fabriek wisten van de relatie en maakten er grapjes over, maar het werd wel oogluikend toegestaan. Ze zijn niet opgepakt, ondanks de aanwezigheid van Duitse soldaten in de fabriek.

Echte liefde trok zich weinig van de oorlog aan.

Onderduikliefde

Ook op onderduikadressen bloeide de liefde soms op. Als je met zijn allen dicht op elkaar zit, kan natuurlijk gemakkelijk de vonk overslaan. Kersten spreekt over een liefdesverhaal op een onderduikadres in Stadskanaal. Daar zat wel een man of twintig ondergedoken. Eén van de jongemannen, raakte verliefd op een meisje uit dat gezin. Ze raakte zwanger, maar kon niet zeggen dat het van een van de onderduikers was. De buitenwereld hield het erop dat ze gevreeën had met een Duitser. Ze kwam daarvoor in een heel lastig parket. Pas na de oorlog kon ze de waarheid vertellen. Julie Kersten lacht. 'Ja, ze zijn getrouwd en zijn nog altijd bij elkaar.' ▀

Meer informatie: 'Liefde in oorlogstijd' is te bezoeken van 24 oktober 2008 tot en met 30 september 2009 in het Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945, Wylerbaan 4, 6561 KR Groesbeek (www.bevrijdingsmuseum.nl)

Palimpsest van muziek in Rasa

Installatie 'Voorheen Ankerland' met verhalen van migranten over Nederland.

Wereldculturencentrum Rasa in Utrecht sluit aan bij het Verleden van Nederland en het Jaar van de Tradities met twee meerdaagse festivals. Onder de noemer Palimpsest 1 en 2 gaat Rasa op zoek naar de wortels van de Nederlandse muziek en stelt men zich de vraag: bestaat dé Nederlandse muziek wel?

Volgens de festivalorganisatie is muziek internationaal en trekt zich niets aan van nationale grenzen. Muziek is te vergelijken met een palimpsest, een stuk perkament dat in de middeleeuwen steeds opnieuw gebruikt werd. Door het wegkrassen en toevoegen van nieuwe tekst kreeg het perkament steeds meer lagen, die ondanks de verwijderingen toch zichtbaar en soms leesbaar bleven. Rasa ziet de muziek in Nederland als zo'n gelaagde geschiedenis, waar muziek van vorige tijdvakken doorheen schemert.

Gelaagde geschiedenis

Voor Nederland is een internationale oriëntatie altijd noodzakelijk geweest om te overleven. Meer dan grote landen als Engeland, Duitsland en Frankrijk moest Nederland open staan voor buitenlandse invloeden en contacten, om als klein land stand te

houden. Dat gold voor de handel, van graan tot slaven, maar ook voor de culturele aspecten, zoals muziek.

De voortdurende toevoegingen en aanvullingen op de culturele ontwikkeling in Nederland komt in kleine eigenaardigheden naar voren. Als je de liederen van André Hazes en Johnny Jordaan legt naast de *Volksmusik* uit Duitsland, dan klinken die smartlappen en levensliederen van de Amsterdamse zangers 'een beetje mediterrane of zelfs oosters'. De diepstliggende oorzaak van dat verschil is de acculturatie van Nederlandse straatzangers en 'vreemdelingen' in de havens. Om kort door de bocht te redeneren: Johnny Jordaan zingt oosters door de zingende en musicerende zeelieden in de Amsterdamse haven.

Fusion

De titel palimpsest is een metafoor voor de *fusion* of veel gelaagde muziek, beïnvloed door tradities uit binnen- en buitenland. Het festival Palimpsest 1 gaat over muziek die naar Nederland toestroomt. De muziek uit Turkije en Marokko staat

Bestaat dé Nederlandse muziek?

hierbij centraal. Zo vindt er een dubbelconcert plaats met christelijke en islamitische muziek uit Turkije en komen Berberse en Arabische tradities uit Marokko aan bod bij de optredens van Kamal Hors & Ensemble Mareas. Kamal zette dertiende-eeuwse Moorse gedichten op muziek.

Verhalen

Maar ook zal op dit festival door middel van een kunststellige aandacht besteed worden aan de verhalen van immigranten over Nederland. Componist Gerco Aerts en kunstenaar Valerie van Leersum stellen hun installatie 'Voorheen Ankerland' ten toon. 'Voorheen Ankerland' gaat over de verhalen van een achter gelaten land. Een land dat eigenlijk niet meer bestaat en alleen

Tekst

Piet de Boer

Foto's

Rasa

De Kift giet de overwintering op Nova Zembla in een theatraal, muzikaal jasje

voortleeft in verhalen, voorwerpen en muziek. De verhalen zijn 'verpakt' in kasten op wielen waarin de bezoekers plaatsnemen en meereizen op de vertellingen en muziek van migranten.

Nederlandse muziek

In december volgt Palimpsest 2, met muziek uit Nederland met neder- en postfolk, maar ook met klanken uit Suriname, de Antillen en Indonesië. Bovendien wordt een link gelegd met de Afrikaanse liedcultuur uit Zuid-Afrika. In december presenteert Rasa zo een soundtrack bij de geschiedenis en immaterieel erfgoed van Nederland. Optredens zijn er van Wè nun Henk, nederfolk uit Tilburg, Javaanse gamelanmuziek, Afrikaander Boerenmuziek en Surinaamse muziek van Afoly Djawle Awasa, maar ook Gregoriaanse gezangen uit middeleeuwse handschriften door Psallentes zijn te horen.

Nova Zembla

Ook wordt op de festivals het verhaal van de Nederlandse geschiedenis in muziek en theater verteld. Speciaal voor het festival in december treedt De Kift uit de Zaanstreek op, met de nieuwe arrangementen van hun cd *Gaaphonger*. Met muziek en liederen wordt het verhaal van de schipbreuk en overwintering op Nova Zembla (1596) muzikaal vormgegeven. Met een theatrale uitvoering en een centrale rol voor instrumenten als de draailier en het harmonium zal deze bekende geschiedenis nieuw leven worden ingeblazen.

Met de twee festivals, lezingen en fototentoonstellingen over Marokko en interieurs uit diverse culturen, wil Rasa in december in het verlengde van de uitspraak van Máxima over dé Nederlander antwoord geven op de vraag: Bestaat dé Nederlandse muziek? Of moeten we die vooral zien als een middeleeuws stuk perkament (palimpsest) dat telkens aangevuld wordt zonder dat de onderliggende lagen helemaal verdwijnen? ▶

Meer informatie: Wereldculturencentrum Rasa, Pauwstraat 13-a, Utrecht (www.rasa.nl)

'Palimpsest 1: Muziek uit de herkomstlanden' 16-19 oktober 2008, 'Palimpsest 2: Muziek uit het verleden van Nederland' 4-7 december 2008.

Sproeten op je huid

Belangrijkste nadeel van rood haar is de bijbehorende huid. Die kan heel gevoelig zijn voor zonlicht. Factor vijftig en niet minder. 'We hebben allemaal sproeten,' zegt Maaïke. 'Die sproeten verschijnen meteen na de eerste zonnestrallen. Binnen *no time* zit je onder.'

De naam *sproeten* voor deze huidvlekjes is al opgetekend in de dertiende eeuw. Deze opvallende vlekjes hebben mensen altijd proberen te verbergen. In de negentiende eeuw raadde men aan bij volle maan een witte flanellen doek op het gras te leggen en je daarmee 's morgens te wassen. Maar ook wassen met amandelolie, witte bessen, citroensap en kikkerdril werd gebruikt om sproeten te weren. Ook kon men sproeten voorkomen door het gezicht in te smeren met de ochtendluier van een baby.

Als ze dan toch kwamen, kon je allerlei bleekmiddelen toepassen. Soms waren die aanbevelingen wat extreem, zoals het insmeren met 'nuchter speeksel'. Uit de recepten blijkt dat ook rammenas in plakjes en deed die in een glas met 'scherpe' azijn. Het glas werd veertien dagen in de aarde begraven. Daarna groef men het glas op en met de inhoud werd het gezicht elke avond gedept. De sproeten zouden dan verdwijnen.

Schoonheidsideaal

In de zeventiende eeuw behoorden sproeten tot de schoonheden van een vrouw. Hoe meer je er had, hoe mooier je was. De dichter en liedjesschrijver J.J. Starter (1596-1628) schreef over de sproeten: 'Ick heb een putjen in mijn wang, een kloofjen in mijn kin, En een beetje sproeten, dat 's van de negen schoonheden as ick mijn wel versin.'

Een eeuw later is het waarderingscijfer van sproeten al danig gedaald. In de achttiende eeuw tekende Le Franq van Berkhey op dat de zon een funeste invloed had op de gewaardeerde blanke huid van de dames in de provincie. Hij trok door Noord-Holland om daar de zeden en gebruiken op te tekenen en schreef over de kustbewoners: 'De Vrouwen (. . .) die zig aan de Zeedykkant onthouden, zyn doorgaans (. . .) wat sproetig van vel.' Jammer is 't dat zy (. . .) zoo zeer deelen in het algemeen gebrek der blanke Schoonheden; naamlyk dat van Sproeten of geele stipjes op het Aangezicht te hebben.'

Als sneeuw

Het ideaal van een sproetvrije huid was met name bij vrouwen tot ver na de Tweede Wereldoorlog de norm. Je kon de sproeten natuurlijk bedekken onder make-up met name met de toen populaire gezichtspoeders, maar er was ook sproetenwater om de vlekken te ver-

Maaïke

Foto: Jean Michel van Braak

bleken in de handel. Of het veel hielp is onduidelijk. Maar er was altijd hoop voor sproetenkoppen. Als de zonneschijn afnam en herfst en winter aanbraken, dan verdwenen de weinig gewaardeerde vlekken vanzelf. Bovendien had de dunne sproeterige huid ook een voordeel. Bij weinig zon kunnen roodharigen en sproethuidigen toch vitaminen D aanmaken. Ook in de winter. Het verklaart misschien ook wel waarom roodharigen relatief veel in Noordelijke landen wonen, zoals in Ierland en Schotland. ▶

Mariadevotie in Noord-Holland

Tekst

Piet de Boer

Foto's

Jessie Visser

Het Westfries Museum presenteert een tentoonstelling over de Mariadevotie in Noord-Holland en met name West-Friesland in het kader van het Verleden van Nederland en het Jaar van het Religieus erfgoed. 'Wij kiezen niet een esthetische of kunst-historische invalshoek voor de expositie,' zegt directeur Ad Geerdink, 'maar laten vooral zien hoe kerk en gelovigen in de loop der eeuwen uiting hebben gegeven aan hun verering van Maria. Wat hebben mensen met Maria?'

Aanleiding voor de tentoonstelling is de terugkeer van de Maria van Hoorn, een vijftiende-eeuws beeld dat het museum vorig jaar kocht. De Maria *in sole* zou volgens de overlevering tijdens de reformatie en beeldenstorm uit Hoorn verdwenen zijn. Eeuwenlang was ze spoorloos. Geerdink: 'Als je je verdiept in de Mariadevotie, dan begeef je je ook in een wereld van wonderen en verschijningen! Het opduiken van het beeld past in de geschiedenis van het beeld, die met wonderbaarlijke verhalen is omgeven.'

Maria van Hoorn terug

Het beeld hadden we al een aantal jaren in de peiling, zegt Geerdink. 'Het kwam in 2005 al eens op de markt, maar het was toen niet op te brengen door ons. In 2007 werd het beeld via

Maria *in sole* is weer terug in Hoorn.

een groot veilinghuis in New York opnieuw aangeboden. De Maria van Hoorn kon nu, na een spontane inzamelingsactie onder de Hoornse bevolking, wel aangekocht worden. Het beeld, een Maria *in sole*, is een bijzonder en weinig voorkomende voorstelling van de moeder van God. Maria is hier afgebeeld met een maan en zon. Zij stelt hier de vrouw uit de *Openbaring* 12 vers 1 voor: 'Er verscheen in de hemel een indrukwekkend teken: een vrouw, bekleed met de zon, met de maan onder haar voeten en een krans van twaalf sterren op haar

Maria van Hoorn is weer terug in haar stad.

Een fragment van een Mariabeeldje gevonden in de bodem van Hoorn.

hoofd. Toen het Hoornse beeld in 1426 in de kerk werd geplaatst, was dit type Mariavoorstelling betrekkelijk nieuw. Andere vroege voorbeelden van dit type Maria *in sole* zijn in de beeldhouwkunst nauwelijks aanwijsbaar.

Politieke situatie

Geerdink is in zijn nopjes. Het beeld is na een lange zwerftocht in particuliere collecties nu weer op zijn oorspronkelijke plaats terug. Rond het beeld zijn allerlei verhalen in omloop. Het beeld zou oorspronkelijk met een schip uit de haven van Hoorn naar

Friesland gevaren worden. Het lukte de schipper tot drie keer toe niet weg te komen en de Hoornse bevolking zag hierin een voorteken. Maria wilde niet naar Friesland, maar in Hoorn blijven. De historische verklaring hiervoor zou zijn dat Hoorn in 1426 de zijde van Philips van Bourgondië koos en de Friese adel toen zijn macht verloor.

Hoorn had net een nieuwe kerk – de Onze Lieve Vrouwekerk (nu de protestantse Noorderkerk) – gekregen. Het beeld sierde tot de reformatie de kerk, die een bescheiden bedevaartsoord werd.

Onder andere uit Amsterdam trokken pelgrims naar de Westfrieze stad om boete te doen en het beeld te aanbidden.

Mariabeleving

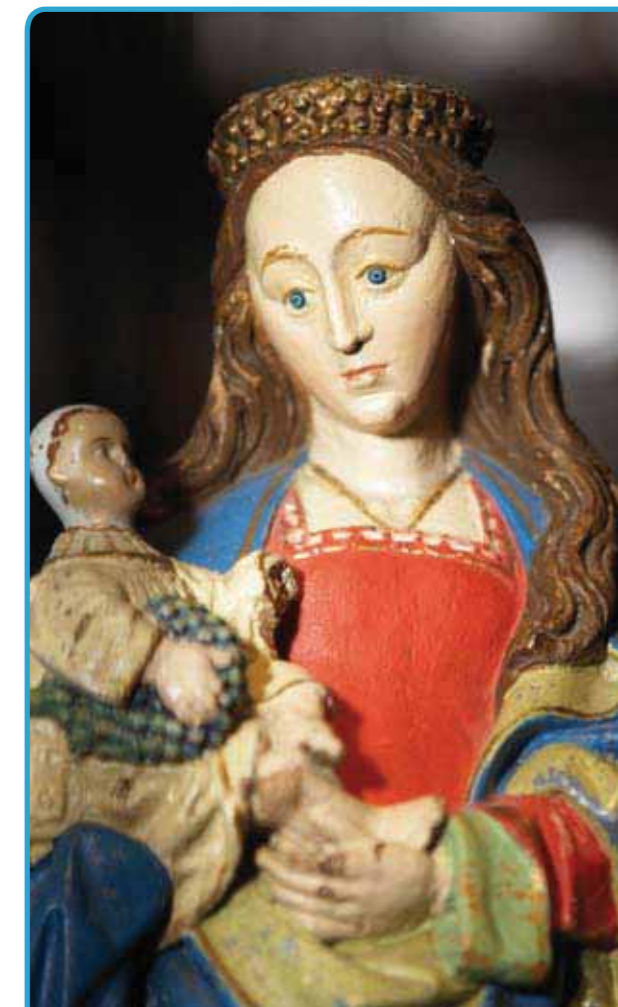
De Maria van Hoorn is het topstuk op de tentoonstelling, maar benadrukt Geerdink 'het gaat ons vooral om de beleving van Mariadevotie'. Op 24 juni verscheen in het *Noord-Hollands Dagblad* een oproep voor Mariaverhalen. Verhalen over Mariabeelden, plekken die met Maria te maken hebben of herinneringen over de Mariaverering uit de tijd van de verzuiling. De verhalen krijgen een plaats op de tentoonstelling door middel van video's. Want Mariadevotie wordt, naast een religieus kerkelijk fenomeen, ook heel individueel ingevuld binnen het eigen huis. De beleving van de Mariaverering en de betekenis daarvan staan daarom centraal. Dat gebeurt met referenties naar het verre verleden, maar vooral ook naar de periode waar vele bezoekers zelf nog levendige herinneringen aan hebben. In het interbellum, het hoogtepunt van de verzuiling, was het katholieke geloof een belangrijke richtsnoer voor het dagelijks leven. Noord-Holland heeft de belangrijkste Maria bedevaartplaats boven de grote rivieren in Heiloo en het bisdom Haarlem heeft de Mariadevotie altijd sterk gestimuleerd, vertelt Geerdink.

Daarnaast besteedt het museum ook aandacht aan kunstenaars die Maria als inspiratiebron gebruiken. Geerdink noemt als voorbeeld het werk van Bennie Min, dat ook op de tentoonstelling te zien is.

Katholieke Polen

Geerdink heeft met de tentoonstelling, maar ook met een Mariamis in het Pools en de processie met het teruggekeerde Mariabeeld door het centrum van Hoorn, de verbinding naar het heden willen leggen.

'Wij zoeken als museum een verbinding met wat mensen nu bezighoudt, wat er speelt in de samenleving, en het museum. Zo werken en wonen in West-Friesland zo'n 6000 Polen. Die hebben nog steeds een belangrijke binding met de moeder Gods. Ze kregen de Mariadevotie met de paplepel ingegoten'. We zullen geen zwarte madonna van Czestochowa tentoonstellen, maar proberen wel een brug te slaan tussen West-Friezen

Maria van Keins

en nieuwkomers via dit gemeenschappelijk religieus erfgoed. We geven zo de mogelijkheid om hun cultuur te spiegelen met de onze.' ▶

Meer informatie: 'Maria', Mariaverering in Noord-Holland is van 4 oktober 2008 tot en met 11 januari 2009 te zien in het Westfries Museum, Rode steen 1, 1621 CV Hoorn (www.wfm.nl). De Maria-omweging is op 26 oktober 2008.

Vergeet mij niet in Dordrecht

In Dordrecht sluit het museum Simon van Gijn met een tentoonstelling over de dood aan bij het Verleden van Nederland en het Jaar van de Tradities. Basis is de prenten-collectie van het museum en de particuliere collectie van kunsthistorica Marjolijn van Duyn.

In de negentiende eeuw waren de rouwrituelen heel uitbundig.

Gastconservator Marjolijn van Duyn is kunsthistorica en verzamelt al jaren alles op het gebied van rouw en rouwverwerking uit de negentiende eeuw. 'Rouwen gebeurde toen op zijn uitbundigst. Je had drie graden. Zwaar, middel en lichte rouw en een veelheid aan sieraden, kledingstukken en huisraad die bij rouwplechtigheden gebruikt werd. Bovendien is het opmerkelijk om te zien dat makers van moderne rouwsieraden en rouwkunst teruggrijpen op de negentiende eeuw.'

Haarwerkjes

Dat geldt bijvoorbeeld voor de negentiende-eeuwse haarwerkjes. Vroeger maakten vrouwen schilderijtjes met het haar van de overledene. Landschapjes met treurwilgen van haar. In het damestijdschrift *Penélope* staan de beschrijvingen hoe men zo'n herinneringsschilderijtje moest maken. De haren van de overledenen werden in stukjes geknipt en op een lijmlaag gestrooid. De haarwerkjes of schilderijtjes werden aan de muur gehangen of zaten in medaillons. Het haar had een emotionele betekenis voor de achterblijvers. De haarwerkjes waren een tastbare herinnering. Ze maakten de overledene zichtbaar na zijn dood.

Foto's van overledenen

Nog confronterender en directer zijn de post-mortem foto's. Zwart-wit foto's van overleden volwassenen en kinderen. De dood kon met de fotografie, die opkwam in de tweede helft van

de negentiende eeuw, haarscherp in beeld gebracht worden. De herinnering werd vastgelegd met een post-mortem foto. De overledene werd op de foto gezet om de herinnering te kunnen vasthouden. 'Met name bij kinderen gebeurde dat', zegt Marjolijn van Duyn. 'Het was vaak de enige herinnering die men had. De foto's werden door een fotograaf gemaakt die aan huis kwam om het lijk op de plaat vast te leggen of het zieke kindje te fotograferen dat stervende was.'

Foto van een bruid die in de rouw is.

Tekst

Piet de Boer

Foto's

Museum Simon van Gijn

Middenboven: Herinneringsschilderij met de foto en het haar van de overledene.

Linksonder: Haarwerkbroche met een graf en een treurwilg uit de negentiende eeuw.

Rechtsonder: Kruis en collier van mensenhaar.

De foto's werden waarschijnlijk bewaard in fotoalbums, maar over het gebruik en de betekenis van deze post-mortem foto's is weinig bekend.

Rouwkamers

De museumkamers van het patriciërshuis in Dordrecht waar het museum gevestigd is, worden ingericht als kamers in een huis in

rouw. De vitrines worden ingericht met prenten en voorwerpen die met de uitgebreide rituelen rond het rouwen te maken hebben. Topstuk is het onlangs verworven rouwserviesje. Kleur zwart en bedoeld om thee en koffie mee te schenken. Deze serviesjes bestonden meestal uit een theepot en een koffiekannetje. In Dordrecht is er ook een koffiepote met een voorloper van het melittafilter, een roomkannetje en een suikerpot bij.

Deze rouwvoorwerpen hebben na 1900 sterk aan betekenis ingeboet. De uitbundige rouwrituelen met de bijbehorende voorwerpen verdwenen naar de achtergrond of beter naar de vuilnisbak en rommelmarkt. Men ruimde de voorwerpen en rituelen rond de rouw op. Dit soort vaatwerk belandde in de vuilnisbak of sneuvelde tijdens het gebruik en werd niet meer vervangen. Definitief verdwenen zijn de haarwerkjes en rouwserviesjes na de Tweede Wereldoorlog. Op rommelmarkten kom je de lege medaillons, waar deze haarwerkjes ingezet hebben, nog wel eens tegen, zegt Marjolijn.

Heropleving

Nu bijna honderd jaar verder lijkt de waardering voor het rouwen van de negentiende eeuw weer terug te komen. Mensen hebben behoefte aan rituelen om verlies te verwerken. Ze willen herinneringen aan de overledene koesteren en zoeken naar nieuwe voorwerpen en handelingen om het rouwen vorm te geven. Ook kunstenaars spelen op die veranderde houding tegenover de dood in. 'Met name door de aids-slachtoffers is dat actueel geworden', volgens Marjolijn. 'Om de verwantschap zichtbaar te maken zijn hedendaagse kunstobjecten geplaatst naast de sieraden en voorwerpen uit de negentiende eeuw. Zo is er een rouwketting van een soort compacte houtskool van Carla Nuis die naast rouwsieraden van git, bakeliet en zwartgeverfd hout ligt. De cirkel is rond!'

Meer informatie: 'Vergeet mij niet. Over rouwen en gedenken in de 19e eeuw.' Van 2 november 2008 tot en met 5 april 2009. Museum Van Gijn – Museum aan huis, Nieuwe Haven 29-30, Dordrecht (www.simonvangijn.nl). De tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernard Cultuurfonds.

Een jaar lang Volkscultuur Magazine voor maar € 20,-!

Wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen op het gebied van volkscultuur en immaterieel erfgoed? Neem dan een abonnement op Volkscultuur Magazine.

Word nu abonnee en ontvang een welkomstgeschenk cadeau.

Stuur onderstaande bon naar: Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Postbus 13113, 3507 LC Utrecht (tel: 020-2760244, email: ncv@volkscultuur.nl).

Ja, ik neem tot wederopzegging een jaarabonnement op Volkscultuur Magazine.

Naam: _____

Instelling: _____

Straat: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____

Telefoon: _____

Email: _____

Datum: _____

Handtekening: _____

Colofon

Volkscultuur Magazine
jaargang 3, nummer 3, najaar 2008

Volkscultuur Magazine
is een uitgave van het Nederlands Centrum
voor Volkscultuur

Redactie en exploitatie:
Nederlands Centrum voor Volkscultuur
F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht
Postbus 13113, 3507 LC Utrecht
tel: 030-2760244
email: ncv@volkscultuur.nl
www.volkscultuur.nl
www.traditie.nl

Redactie:
drs. Ineke Strouken (hoofdredactie)
drs. Piet de Boer
dr. Albert van der Zeijden
Met hulp van drs. Olivier Rieter en Addy Kayim

Foto omslag: Jan Cremer (Foto: Verleden van Nederland)

Opmaak: www.icarusontwerp.nl
Druk: www.libertas.nl

Volkscultuur Magazine verschijnt vier keer per jaar.
Een abonnement kost € 20,-.

Opzegging van abonnementen moet uiterlijk op
1 december aan de administratie zijn doorgegeven.

© Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen
en/of vermenigvuldigd zonder schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden
van copyright te achterhalen. Mochten er personen
of instanties zijn die menen aanspraak te maken op
bepaalde rechten, dan wordt hun vriendelijk verzocht
contact op te nemen met de uitgever.

ISSN 1872-5090

Vooraankondiging

Zó
doen..
wij
dat...

Waarom doen wij Nederlanders
wat wij doen? En hoe is wat wij gewoon
vinden gewoonte geworden?

het Alledaagse leven

U kunt het allemaal lezen in het nieuwe standaardwerk
over de tradities en trends in Nederland.

UITGAVE VAN WAANDERS UITGEVERS
EN HET NEDERLANDS CENTRUM VOOR
VOLKSCULTUUR IN HET KADER VAN
HET JAAR VAN DE TRADITIES.

MEER INFORMATIE: WWW.TRADITIE.NL

De nieuwe 35-delige serie
over het dagelijks leven
in Nederland

Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Postbus 13113, 3507 LC Utrecht

F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht

tel: 030 – 276 02 44

ncv@volkscultuur.nl

www.volkscultuur.nl

Volkscultuur gaat over de cultuur van het leven van alledag. In een snel veranderende samenleving wordt het belang ervan alleen maar groter. Volkscultuur Magazine houdt u op de hoogte van recente trends en ontwikkelingen, bijvoorbeeld door te berichten over nieuw beleid of goede voorbeeldprojecten, maar biedt ook kennis en verdieping. Het blad is bedoeld voor iedereen die volkscultuur een warm hart toedraagt: particulieren net zo goed als organisaties, onderzoekers net zo goed als doeners.

